

У Бахмуті Донецької області попрощалися з активістом і волонтером Артемом МІРОШНИЧЕНКОМ, якого 29 листопада вбили за українську мову

Чуєте?? Замову!

У Бахмуті у день зимовий
людину вбили через мову.
Хлопчисьок двоє тренувалось
жорстоко, злобно і зухвало
на тілі того чоловіка,
що розіслав створіння дикі.
І ненависті токсикоз
прорвало, як фурункульоз.
І все за те, що проронив
тих кілька українських слів.
Хто ти, земляче, друже, брате?
Тебе удома розіп'ято
на наших зляканих очах.
Всіх охопив огидний страх.
Що з нами діється, панове?
Вбивають — чуєте? — за мову.
Ви скажете, що то не вперше,
фальшиву мокроту утерши.
Та не зволожуйте рукав,
а дійте, чорт би вас побрав!
А щоб не сіялося зло,
репіжте люто у чоло
усім негідникам, паскудам.
Інакше українським людям
Не буде місця, далєбі,
На нашій, не своїй землі.
Ані мені. Ані тобі...

Василь КЛІЧАК,
7 грудня 2019

Убили за мову, за ідентичність

8 грудня поховали нашого побратима з Бахмута, що на Донеччині, **АРТЕМА МІРОШНИЧЕНКА (09.05.1983—05.12.2019)**. Усього 36 років земного шляху. Його убили два покидьки на прізвища Микола Барабаш, 16 років, і Олександр Баришок, 17 років.

Ірина ФАРІОН,
доктор філологічних наук, професор

Україна не лише країна,
де я народився та мешкаю.
Україна — це моя МАТИ.

Артем Мірошніченко,
(22 жовтня 2019, допис на ФБ)

Микола Барабаш, із прийомної родини, студент педагогічного коледжу (мабуть, напрям фізичне виховання), спортсмен (як бачимо, “без правил”), на суді 3 грудня 2019 року заявив, що не розуміє української мови і зажадав говорити російською мовою (до речі, це йому дозволяє наш “прекрасний” мовний закон 5670д, ст. 14). Адвокат Ольга Валентинівна Коломієць на зауваження активістів, що в суді хоча б вона повинна користуватися державною мовою, різко відповіла — “в нашом регіоне все говорять на руском!” <https://tyzhden.ua/Society/238284?fbclid=IwAR1jPWlgsMr03xwsU64fHcXZLmhKw2pLWwFklBiW4TbeuQ6TfCQYFSYkX4>. Відтак активістів, на вимогу адвоката, видворено з залу суду, і, мабуть, як слушно припускає керівник Донецької організації ВО “Свобода” Марія Чашка, “разом гаварілі на понятном языкє” (<https://www.facebook.com/m.sonyachna>). Запобіжний захід покидькові — домашній арешт. Таке рішення ухвалив суддя міського районного суду Олександр Любчик.

Олександр Баришок, нещодавно відрахований студент аграрного ліцею, що вчився на тракториста, з неповної сім'ї матері-інваліда третьої групи, проведе 2 місяці в СІЗО, без права внести заставу. Таке рішення Артемівського міського районного суду від 7 грудня 2019 року (суддя Ольга Конопленко). Він уже суджений за грабж. За вироком від 21 листопада цього року О. Баришку присуджено 5 років ув'язнення з 1 роком випробувального терміну. Запитання: що робив цей покидьок на волі??? Шукав нову жертву? Знайшов. Найкращу жертву. В лиці його описують як “хлопця з неадекватною поведінкою”. Мовленнєві навички, як видно з його реплік у суді, відсутні: заледве пов'язує слова російською... Пригадують, що в творі з української мови “**Ким я хочу стати**”, написав, що хоче бути кілером. Цей шлях до кілерства він торував безпомилково: мав чинну перепустку на непідконтрольну територію і постійно туди їздив (так зване ОРДЛО). Зареєстрований він в Ясинуватій. Мати підозрюваного на суді згадала, що в день нападу син із другом прийшли до них додому, руки були в крові, а знайомий Олександра (тобто М. Барабаш?) пропонував повернутися та добити когось (див. <https://freeradio.com.ua/drugomu-figuranti-spravi-pro-pobittja-aktivista-miroshnichenka-obrali-zapobizhnij-zahid/>).

Отже, ці покидьки народилися вже в незалежній Україні в 2003 та 2002 роках. Навчалися в державних школах, мабуть, із ворожою мовою викладання. Жили практично в зоні війни і вже цілком сформувалися, не без впливу нашого окупованого інформаційного се-

редовища, на убивць українців — людей діаметрально протилежного світогляду і цінностей. І саме **МОВА** вкотре здетонувала, стала ідентифікатором *свій — чужий* і спричинила звірячу бійку та убивство.

Натомість у тій самій прифронтовій смузі мешкав і творив Артем Мірошніченко. Артем, як відомо, цього страшного вечора 29 листопада о 21 годині повертався з фестивалю документальних фільмів про сучасну війну. Дивився фільм про висоту “Валера”, де йдеться про події під Дебальцевим. Дивився зі слізьми на очах, згадуючи дні й ночі у Бахмутському шпиталі... І ось на його шляху, вже зовсім поблизу дому, постали два підпиті хлопці.

“Чого ти тут ходиш?” — спитали вони випадкового перехожого. Той щось відповів та пришвидшив рух. “А на нормальном языке ты не можеш? Мы на этом не понимаем!” — почув він. Ці уривки діалогу випадково вітром донесли до людини, що проходила в цей час на іншому боці дороги. Вже після розголосу в пресі вона подзвонила та розповіла цю історію, бо пропустила, що це стосується справи Артема: збіглося місце та час. Та й нічого сумніватися — Артем, дійсно, міг відповісти виключно українською. Свідчити в суді та взагалі звертатися в правоохоронні органи людина не має намірів, при спілкуванні з журналістом попросила зберегти анонімність”. (див. <https://tyzhden.ua/Society/238284?fbclid=IwAR1jPWlgsMr03xwsU64fHcXZLmhKw2pLWwFklBiW4TbeuQ6TfCQYFSYkX4>; <https://zmina.info/news/pomer-aktivist-miroshnichenko-nayakogo-napaly-u-bahmuti/>).

Закінчення на стор. 3

МІСЯ “ПРОСВІТИ” У 2020-МУ

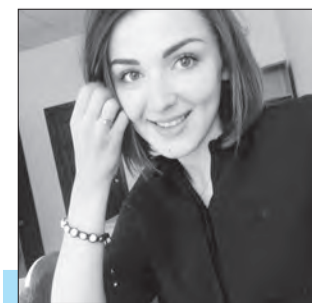
2

МИКОЛА ТОМЕНКО: ПРОЕКТИ ЖИТТЯ

7

НАСТЯ ДАНИЛЕНКО ПРО НОРИЛЬСЬКЕ ПОВСТАННЯ

9

Учасники сесії Головної ради Товариства “Просвіта” після завершення роботи

Місія «Просвіти» у 2020-му

— Місією “Просвіти”, яка ось уже 151 рік служить вірою і правдою своєму народу, — сказав, відкриваючи сесію, заступник голови Товариства, академік НАПН України Георгій Філіпчук, — і надалі залишатиметься виховання духовної сили української нації, спроможної захистити власну свободу й суверенітет України, творити цінності національної культури, обстоювати людську, національну і державну гідність, утверджуючи для цього в усіх сферах життя національну ідею як основу поступу Української держави.

Головні завдання на наступний 2020 рік, говорили

У Києві, в Будинку письменників НСПУ, 10 грудня відбулася сесія Головної ради Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. На порядку денному одне найголовніше питання: “Про діяльність і завдання ГО “ВУТ “Просвіта” на наступний рік”. У роботі сесії взяли участь члени Головної ради, голови обласних і міських об’єднань Товариства, представники української інтелігенції.

учасники, зумовлені викликами і загрозами, які постають перед Україною: військова агресія Росії, активізація внутрішніх антинациональних сил, складна соціально-економічна і демографічна ситуація, негативний вплив в усіх сферах життєдіяльності суспільства олігархату. Звідси — необхід-

ність консолідації національно-патріотичних сил в інтересах українського народу заради найголовнішого — збереження і зміцнення найвищої цінності — Української державності.

(Повний звіт сесії Головної ради, а також ухвалені документи читайте в наступному числі “СП”).

Володимир КАРАЧЕНЦЕВ

Рай — імовірно з авестійської “ray” — “достаток, щастя”, у стародавній грецькій і латинській мовах — “paradisus” — з давньоіранської — “сад, огорожене місце” (звідси у більшості романо-германських мов).

В уявленнях християн — місце вічного блаженства, “яке око не бачило, і на думку людини не спало” (з послання ап. Павла (1, Кор. 2:9), уготоване душам праведників у майбутньому житті, неземному. У грецькій та інших міфологіях ішлося про поняття синонімічне *райо* — “золотий вік”. Живучість ідей побудови суспільства “світлого майбутнього” свідчить про існування архетипу “золотого віку”, до якого людина тяжіє. Християни ж уповають на повернення до світу світла, єднання з Творцем.

Про рай відомо зі Святого Письма. Рай як сад — Едем. Як символ щасливого життя. Данте змалював Рай у своїй “Божественній комедії”. Твір Данте є не тільки визначною пам’яткою середньовічної цивілізації. Данте — наш сучасник. Він пропонує й нині ідеали Миру, Справедливості, Любові, Свободи, Гідності, які протистоять меркантильній суті політичних влад. Джон Мілтон вже описав “Утрачений рай”.

Гріхопадіння — це свого роду ланка еволюції людини. Через переступ Божих настанов людина з ганьбою залишила комфорт райської утроби, вимушена була адаптуватися до нових умов: холод, голод, страх, відчуження. Втратила відчуття гармонії, захищеності. В результаті непослуху отримала кінець свого буття. Безсилля проти неминучої смерті. Отримала свободу?.. Можливо, Творець мав інші задуми щодо еволюції.

Словник доби. Рай

Адже, зважаючи на всюдисущість Творця, не міг же Він не знати про спокусителя на своїх теренах... А ота підступна гібридна тварюка у вигляді змія таки домоглася звабити Єву. Вона не встояла. Зробила не той вибір. До слова, історія з переступом повторювалася безліч разів. І повторюється. А чи не міг бути саме такий задум?.. Власне ілюстрацією задуму є такий парадоксальний чи ж алогічний з погляду віруючого рядок у молитві “Отче наш”: “не введи нас у спокусу...” Папа Франциск навіть запропонував скориговану версію рядка: “не дай нам піддатися спокуси”.

Пізнання добра і зла — це пізнання тайни нашого буття. Поглибленню пізнання слугує вибір. Вільний і усвідомлений. Зусилля? Отже, потрібна сила. Віри і волі. Звідки вони у Єви? Питання не в тому, що вона “слабкої” статі. Першолюдина не пройшла відповідного кшталтування, втратила рай ще незрілою, сирію. А звідси і кайнове плем’я, і наше моральне байстрюцтво. І пошуки смислів і шляхів “світлого майбуття”. Місця під сонцем. Ілюзії й утопії?

Урбаністична утопія “Місто сонця” Томмазо Кампанелла. Складова частина комуністичної ідеології. І рай як місто — “Небесний Єрусалим”. “Оселя Бога з людьми”... Щось протилежне Вавилону. Втім, Вавилон торжествує. Після невдалих соціальних експериментів з глобальним комунізмом Вавилон нині являє собою глобальне секуляризоване суспільство гедонізму і консумізму.

У “Легенді про Великого Інвізитора” Ф. Достоєвський цікаво приміркував перспективу створення “спільного людського мурашника”: “Ми змусимо їх працювати, але у вільний від

праці час ми влаштуємо їм життя як дитячу гру... Ми дозволимо їм гріх, вони слабкі і безсильні... Ми дамо їм тихе і сумирне щастя, щастя слабосильних істот, якими вони створені...” Пророко.

Підсвідомі імпульси, якими керуються маси, мають найдавніше походження. Власне з часів злополучних пригод Адама і Єви в Едемських кушах. Ідеться про злочинні імпульси, провоковані “архетипом Тіні”, за визначенням Карла Юнга. Руйнівну енергію, яку нутро людини викидає назовні у кризових ситуаціях. Більшість людей не усвідомлює мотивації вчинків. Тим більше у час тривалих соціальних і воєнних потрясінь. Тобто, слухний час для затіювання, дискредитації символів, на яких тримаються духовні каркаси психосоціальних структур. Мабуть, тому сильніше вібує в глибині душі тема утраченого раю.

У нарисі про Леніна Максим Горький описав враження від “результатів” з’їзду селянської бідноти у Петрограді 19-го року: ...“усі ванни Зимнього палацу Романових, усі севрські, саксонські і східні порцелянові вазони були наповнені нечистотами...” “сотні раз я спостерігав що темну мстиву пристрасть ... осквернити красу”. Суспільну деградацію яскраво змалював і Михайло Булгаков у “Собачому серці”. Три крапки?

P.S. Досить заупокійно вишло... Сподіваюсь, молоде діджитальне покоління спроможеться на нову соціальну парадигму, більш синонімічну символічному радісному поняттю “рай”... І не всі подадуться в ирій (той же рай). А віднайнуть його тут. Позаяк у слові *Україна* коріньове слово — *рай*. Тож віряться: все буде Україна! Шануймося!

Деколонізація як ментально-політична потреба

Редакція Оксфордського словника визначилася зі словом 2019 року. Це навіть не слово, а вираз: “кліматична надзвичайна ситуація” (climate emergency). Це ситуація, в якій потрібні термінові дії для зменшення або стримування змін клімату та запобігання потенційно незворотній шкоді навколишньому середовищу, — таке пояснення дають автори словника.

Микола ГОЛОМША, голова партії “Патріот”

Україна вже не перше століття перебуває в надзвичайній ментально-політичній ситуації колонізації з боку Московії — князівства, царства, імперії, неоімперії. І саме зараз нам необхідно вживати термінові дії для кардинального зменшення та запобігання у майбутньому “потенційно незворотній шкоді” українському суспільству, всім середовищам життя в державі, яку продовжує завдавати одвічний ворог України — політичний режим Кремля.

Україна тривалий час виборювала Свободу та Гідність, боролася за відновлення Держави. Та навіть здобувши Волю і Незалежність 1991 року, ще десятиліттями залишалася пов’язаною ментально-історичною “пуповиною” з імперською утробою. І лише 2004 року Майдан Свободи дав українцям відчуття незалежності від метрополії. Погоджує із тезою, висловленою у ході нещодавніх політичних дискусій, що лише з 2004 року Москва де-факто перестала бути столицею України. А 2014 рік нарешті підвів ризик під питанням щодо меншовартості українців — Майдан Гідності довів світові унікальність нашої нації та пріоритет цінностей, відмінних від установок “мишебратєв”, готовність жертвувати життям задля перспективи суспільства і держави.

Досить довго ми мали серйозні проблеми з національною самоідентифікацією. На цьому історичному етапі вони не щезли, однак можемо констатувати потужний рух до формування громадянського суспільства та політичної нації. Саме ці чинники стають важливими в нашому житті, і саме вони викликають напади шаленої дипломатично-політичної та фізично-збройової істерії з боку Московії. Проявом цієї істерії є навіть нещодавне повернення захоплених торік кораблів ВМС України, які путінці віддали розграбованими і розгромленими. Ці дикі конвульсії правлячого режиму Кремля ще раз підтверджують тезу про те, що

єдність українського суспільства та опір, який чинить держава, є визначальними чинниками у подоланні агресора і майбутньої перемоги.

Нам сьогодні варто довести до незворотності процес історичної приватизації, якщо так можна назвати дію відновлення всіх етапів української державності як історії саме українського народу. Тривалий час ми не могли відійти від нав’язаного дискурсу бачення внутрішніх процесів розвитку української нації як частини історії інших держав та імперій. І це весь час збивало “приціл” наших учених, громадських активістів та й суспільства загалом в оцінці минувшини і сприйняття тих подій як власної історії.

Поза сумнівом, нам варто удосконалювати законодавство в цьому напрямі. Зокрема ухвалити закон про деколонізацію. Бо колоніальні пута досі ще тиснуть на плечі нації, не даючи їх повноцінно розправити. Одним із проявів колоніальщини є сприйняття українцями влади як чужорідної. Тому всі роки незалежності (попри справедливі претензії до кожної владної каденції) ми спостерігаємо її несприйняття і навіть відторгнення.

Проблема тут у двох площинах. Про першу — несприйняття суспільством — ми говорили. Друга ж полягає в тому, що і сама влада за весь цей час не доклала зусиль для того, щоб асоціюватися як своя, рідна, така, на яку народ покладає надії і сподівання.

Одне з основних завдань влади — створити мотиваційні умови для суспільства, кожної громади і громадянина. Якщо би так ставилося питання на початку каденції чергової влади, то і результат був би однозначно зі знаком “+” та мав високу ефективність. Очевидно, що гаслом влади, безвідносно до партій і прізвищ, має стати таке: “Успішні люди — успішні середовища життя громад — успішна країна”. Тоді ціннісні пріоритети відповідали б вимогам часу, а взаємодія в площинах “суспільство-влада” і “влада-суспільство” набула синергетичності й результативності.

У нас є зараз надзвичайний шанс позбутися останніх пут колоніалізму і швидко постати модерною європейською державою. Але часу на цей остаточний відрив від колишньої метрополії, своєрідний космічний портал, який відкривається у визначальні години історії, у нас не так багато. Треба поспішати, щоб не втрати шанс, якого більше може не бути в цьому столітті.

Оксана ЗАБУЖКО,
письменниця, громадська діячка

От і настав “момент істини” — історичний. Переломовий.

Коли за українську мову вбивали в ОРДЛО (і, ймовірно, продовжують убивати й далі), — ці жертви ще не мали для нас ні імен, ні облич. Можна було вмістити їх у загальну рубрику “проукраїнські” — і тим затулитись від очевидного факту (якого наш противник, до речі, й не приховує): так, в остаточному підсумку це “війна за мову” — за картину світу.

Москва воює за те, щоб не стало української. А найнадійніший для цього спосіб — убити носіїв.

(Саме так вони зробили в 1933-му — і число носіїв української мови одразу зменшилось на мільйони).

І після 1933-го ця війна ніколи — НІКОЛИ! — не припинялась. І кожен українськомовний бодай раз на віку стикався з цією професійною, “видовою” агресією вбивць — до НЕДОБИТОЇ жертви.

Це міг бути несподіваний вибух люті від незнайомця, що з ненавистю тебе перекривляє, або (якщо посуватися на схід од Вінниці) цькування в дитячому колективі, “підзарядженому” від дорослих, чи таврування “селоцькістю” (що родом із того-таки Голодомору: коли втеклих у місто від розкуркулення можна було і в НКВД здати, — і кожен нащадок вижилих, навіть і в третьому коліні, рефлексивно лякається: ні-ні, я не з села, што ви!..), могли бути — і є! — десятки видів щоденної “непомітної” дискримінації,

«Ця кров волає до неба»

від адміністративної до культурної, що її ми вже й за агресію не сприймаємо, звикли...

Кожен із нас може сказати про себе: “Артем Мірошніченко — це я”.

Кожного українськомовного хоч трошки в житті “били за мову” — в різних формах, з різною мірою дошкульності, хоч і мало кого вже фізично (спасибі Незалежності!)... І ніколи, ЖОДНОГО РАЗУ нікого за те не було покарано. (Навіть того мента з Одеської траси, що кричав на ві-

део водієві: “Ты мне тут на своей телячьей мове не говори!” — адже ж не звільнили без дальшого права на проходження державної служби?..)

Артем Мірошніченко дивиться в очі нам усім. Від цього погляду вже не затулишся, не сховаєшся. І не відмахнешся (хоча спроби, не сумніваюсь, будуть!) — мовляв, “ах, та то просто гопота”, і де ваші свідки, що то “за мову”?

Ми всі свідки — всі, скільки нас є, мільйони українськомовних. (Спробуйте пере-

йти на нашу сторону — і ви вжахнетесь із того, які ми живучі.)

Ця кров волає до неба (кожна безвинно пролита кров волає до неба). Це обличчя має тепер бути скрізь — на плакатах і значках, футболках і наліпках, впізнаване кожному. Як постійна пригадка нам усім: **цей чоловік загинув за те, щоб українці нарешті перестали БОЯТИСЬ своєї мови.**

А для цього боятись мають ті, хто готовий за неї нас убивати.

І тому — так, Українська Держава в цьому процесі зобов’язана, в інтересах власного виживання, показово гупнути кулаком, демонструючи на своїй території Силу Закону, — щоб кожен нащадок вертухаїв, якого трясє на звук недобитої його “дедами” мови, сто раз вкусив себе за язика, перш ніж щось проти неї бевкнути. А медіа всіх рівнів мають якнайширше висвітлювати перебіг судового процесу — і соціально-культурний профіль убивць, і їх бекграунд до четвертого коліна, тато-мама-дід-баба, школа-вчителі, що дивились, яку музику слухали, — **громадської уваги тут має бути не менше, ніж до харківського процесу Зайцевої:** іншого способу коли-небудь очиститись від за давньої зарази немає, країна мусить ясно бачити, чим вигодується її смерть.

Бо інакше завтра-позавтра (в перерахунку на роки, не на десятиліття!) вони убувають ВАС УСІХ — із “провідниками толерантності”, ширими адептами “какой різниці” та всією своєю агентурою й виконавцями включно.

Спробуйте це зрозуміти, поки ще не пізно.

Facebook

Закінчення. Початок на стор. 1

За дві години його, непритомного, знайшла місцева продавчиня. Повідомила рідних. У місцевій травмотології зробили важку операцію на наскрізь проламаному черепі. Шість днів коми. 5 грудня Артемова війна закінчилася смертю... Бахмутська поліція затримала нападників наступного дня, 30 листопада. Виконувач обов’язків начальника Бахмутської поліції Ярослав Меженій на терміновому брифінгу заявив: “Два мешканці міста Бахмута: одину 16, іншому 17, який раніше був засуджений за крадіжку. Вони наздогнали його, один з них почав бити рукою і ногою по голові та тулубу, вже коли він лежав на землі. Потім він спробував його протягнути й кинути на узбіччя. Вже непритомного його ще раз кинули головою на тротуарну плитку. По другій людині ще йде слідство, а нападнику інкримінували статтю “Умисне тяжке тілесне ушкодження”, але попри наше прохання про продовження арешту, можливий і інший варіант, бо він неповнолітній і раніше не притягувався до кримінальної відповідальності”. Як уже відомо сьогодні, “умисне тяжке тілесне ушкодження” перекаваліфіковане в таке, “що спричинило смерть”, себто покарання від 7 до 10 років.

Яким був цей невідомий досі всій Україні Воїн і Лицар українського тилу в прифронтовій смузі нашої землі АРТЕМ МІРОШНИЧЕНКО?

З початку війни вся родина Артема перейшла на українську мову спілкування і влилася до волонтерського руху: Артем плів маскувальні сітки, будувал укріплення, допомагав військовикам у шпиталі (кажуть, перечистив тонни картоплі...), опікувався покинутими тваринками, був активним учасником усіх патріотичних заходів, зокрема нашого націоналістичного Маршу УПА (див. ФБ від 13 жовтня: Марія Чашка разом з Андрієм Старухом та 46 іншими особами. 14 жовтня о 13-й годині Марш УПА “Захистимо українську землю!” Я буду! Зустрінемося, як завжди! м. Київ, біля пам’ятника Тарасові Шевченку — <https://www.facebook.com/events/380259106255977/>

#Марш_УПА #Захистимо_українську_землю #Ні_капітуляції #НашіГерої #УПА #Бандера #Шухевич #Покрова #ВОСвобода.

Як згадує його брат Сергій, “ми з Артемом від самого початку війни допомагали українській армії. Коли місто було окупова-

не, допомагали військовим інформацією про ворога, а ночами зривали прапори з будівель “днр” і розфарбовували дерева в синьо-жовті кольори, щоб всі бачили, що в Бахмуті не вбили Україну і людям було легше чекати на звільнення...». Артем розмовляв лише українською, як і я, і навіть його останній пост про українську мову” (<https://www.unian.ua/incidents/10776326-na-donbasi-zhorstokopobiliti-volontera.html>).

Марія Чашка, моя посестра, керівник Донецької “Свободи”, каже: “Артем дуже принциповий у питанні мови. І справді завжди розмовляв українською, хоч на Донеччині ми дуже часто останнім часом при цьому чуємо, що скоро ми вас, “бандерів” тут передешимо... “Вони” добре розуміють, що наша мова — це зброя (ФБ, 4 грудня о 10:33).

У день похорону найдорожчі для нас слова рідних Артема, передусім батька: “Він дуже хотів жити, дуже боровся за своє місто, щоб у місті було гарно, а не небезпечно. Щоб тротуари були хороші, щоб світло горіло, щоб не били ліхтарів. Він допомагав військовим. Він весь час був у роботі, але ми недооцінювали це. Він дуже любив тварин, рятував їх. У нас захворіла кішка, і він навіть кредит узяв, щоб її вилікувати. Він навіть мух не вбивав, а відпускав їх у вікно” (батько Микола Мірошніченко). Братова, пані Катерина Мірошніченко, називає Артема найкращим з усіх людей, яких знала: “Він допомагав буквально всім: коні, вівця, вівця, у шпиталі допомогти, у побутових речах. Є активісти, які щось доказують, а він нікому нічого агресивно не насаджував. Він був побитий нізащо, бо просто захотілося” (<https://freeradio.com.ua/v-bahmuti-porproshhalis-z-aktivistom-artemom-miroshnichenkom-fotoreportazh/>).

Артем був життєрадісною і дуже світлою людиною зі всіма радощами наших буднів: від очікуваного походу по гриби, замилування природою, ласування кавою, піклуванням про чарівних котиків — до вияву свого україноцентричного світогляду з промовистою і саркастичною критикою теперішнього презЕдента, про що свідчить поширений допис із піяніном від Сергія Заграбайла (ФБ, 20 листопада о 18:49):

Це було якось нелогічно — Бруківка, барикади, шини...

І ніжна музика одвічна,
Що над Майданом тихо лине.
Той піаніст чи піаністка
Угрі не допускали фальші,
На боротьбу вставало місто,
Під українські гімни і марші.
Коли ж настали дні трагічні,
Які згадавши досі плачем,
Процалісь з хлопцями навічно,
Під виконання “Плине кача”.
Те піаніно синьо-жовте
Перефарбовано в зелене.
На ньому грає зараз Вовка
Все, що зіграти може членом.

21 листопада Артем вітав нас усіх з Днем Гідності і Свободи: 21 листопада о 08:38 “Друзі. Побратими. Усіх з Днем Гідності та Свободи! Разом ми сила. Бій триває”. Так, панство! Бій має тривати вже без Артема. Але дуже жорсткий, наступальний бій-відплата за Артема передусім. Бій між Україною та Московією. Бій між Добром і Злом. Бій між Гідністю та рабством.

Проте останнім спалахом його патріотичних почуттів став останній допис на ФБ про неї, про Українську Мову, за яку Його й закатували: “УКРАЇНСЬКА МОВА в 1934 році на конкурсі краси мов у Парижі була визнана як найкраща, наймиліозвучніша й найбагатша мова світу, і зайняла друге місце після італійської. В 2012 році занесена у Книгу рекордів Гіннеса, і віднини на ПЕРШОМУ місці, встановивши рекорд за тривалістю музичного телемарафону національної пісні. Лише українські композиції лунали без перерви на рекламу в прямому ефірі 110 годин. Попередній такий рекорд був встановлений Італією в 2010 році у місті Пезаро — 103 години 9 хвилин 26 секунд. УКРАЇНЦІ — співача нація, яка створила найбільшу кількість народних пісень у світі. Разом нараховано близько 200 тисяч українських народних пісень. Ні одна нація за всю історію не має такої кількості пісень, як створив український народ самостійно. В ЮНЕСКО зібрана дивовижна фонотека народних пісень країн усього світу. У фонді України знаходиться 15,5 тисяч пісень. На другому місці перебуває Італія з кількістю 6 тисяч народних пісень”. 29 листопада о 11:12 (https://www.facebook.com/mirartem?fref=nf&_tn=%2Cdm-R-R&eid=ARD2J0GJULzf-4j9w3ufemqHCFsYiXB8KnEp4ATFFy7IXWPYfYpflf9JuxoYDZRwVaCvRELn0jcrXr).

Чи можуть такі аргументи про нашу мову впливати на убивць за українську мову? Звісно, що так. Вони ще лютіше будуть її ненавидіти. Бо вона дуже могутня і красива. Ні вороги, ні перевертні, ні раби, ні просто покидьки з цим ніколи не змиряться. А це означає, що найкраща розмова з ними — кулеметна черга чи електричний стілець. Наше законодавство потребує максимальної радикалізації щодо захисту та утвердження української мови в сенсі заміни адміністративної відповідальності на кримінальну. Саме про це був наш із Ю. Михальчишином законопроект “Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо покарання за дії, спрямовані проти державної мови)” (реєстр. № 2601 від 21.03.2013 р.). Натомість ми маємо вкрай ліберальний мовний закон від 25 квітня 2019 року, який преспокійно дозволяє підсудному спілкуватися в суді якою завгодно мовою, що і робить убивця Артема Мірошніченка: у 14 статті “Застосування державної мови в судочинстві” віднаходимо поклик на закон “Про судочинстві і статус суддів”, в якому статус української мови обмежено правом використовувати іншу мову: “Суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють”.

Може, на це дике вбивство вже відреагував зе-президент чи очільник профільного міністерства культури, молоді та спорту В. Бородянський? Звісно, що НІ. Вони перейняті умиротворенням українців і підготовкою до капітуляції перед агресором Росією. А отже, максимальною нейтралізацією мовного чинника, що став першопричиною війни в Україні і основою її подальшої поразки чи перемоги. Російська мова в Україні — це мова агресії, вбивства і повної залежності від Москви. Тому для Артема, його родини та тисяч навернених до своєї мови українців — це питання національної самооцінки, ідентифікації та перемоги над Московією. Ці люди більше не хочуть, аби їх захищав путін через їхню російськомовність.

Вічна пам’ять Лицареві Артемові Мірошніченку. Кара його убивцям!

Ірина ФАРІОН

Осип ЯКИМЧУК

Зеленський подивився Путіну в очі. Що далі?..

Давно не було у мене (впевнений, що й у мільйонів українців) такого напруженого дня, як день очікування на результати паризької зустрічі у Нормандському форматі, яка розпочалася в Єлисейському палаці в Парижі 9 грудня увечері. Вона, традиційно для всіх заходів за участю Путіна, розпочалася зі значним запізненням. Звичайно, через Путіна. ...Причиною для напруження були заяви помічника президента України Андрія Єрмака, що команда президента України готова провести конституційну реформу за підсумками саміту в Нормандському форматі. Забув, вихований у шоу-індустрії юрист-міжнародник, що Конституція — це справа нації, а не неформальних самітів.

З перших днів президентства Володимир Зеленський часто повторював, що хотів би глянути у вічі Володимиру Путіну. Така можливість з'явилася 9 грудня 2019 року. Він не просто глянув Путіну в очі, а змушений був довго-довго у них дивитися. О 20.00 9 грудня, за словами заступника глави Офісу президента України Кирила Тимошенка, переговори “четвірки” ще мали тривати кілька годин. На них були присутні міністр закордонних справ Вадим Пристайко, помічник президента Андрій Єрмак, радник президента Руслан Демченко і головнокомандувач Збройних сил України Руслан Хомчак. Розмови проходили у закритому режимі. А перед їхнім початком була інформація від “5 каналу”, що частина їх буде відкритою.

Чому потім наглухо закрилися? Тут виловлю інтуїтивне припущення: як інформували російські ЗМІ, Путін їхав до Парижа з жорсткою позицією з приводу “непослідовності” виконання Україною Мінських угод. У Парижі він зрозумів, що йому не вдасться нав'язати російську редакцію угод. Тому переговори й було закрито. Не міг Путін дозволити собі другого поспіль програшу. (Першим був провал перемовин 7 грудня з Лукашенком про створення єдиної союзної держави).

Що ж побачив Володимир Зеленський в очах Путіна? Судячи з тону прес-конференції, на якій Путін був дуже сердитим, Зеленський побачив у них кадебістську порожнечу. І бажання далі тримати Україну під контролем.

Тож не видно, що єдиним (у кожному разі явним) документом було комюніке зустрічі — “Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі”. Це загальні фрази, які Путіна ні до чого не зобов'язують. Судячи з його мови на прес-конференції про “громадянський конфлікт”, про переслідування “рускоязычних”, він залишається на своїх позиціях. Тому один із моїх друзів у Facebook ще вночі написав: “Невже ж Україну здали?”...

Координатор акції “Варта на Банковій” Павло Білоус зазначив, що президент Володимир Зеленський за результатами переговорів лідерів країн Нормандського формату не допустив здачі національних інтересів України. За словами П. Білоуса, результат саміту — це і заслуга тих, хто тримав “Варту”.

Президент України Володимир Зеленський після зустрічі в Нормандському форматі в Парижі окреслив низку принципів, якими Україна не поступиться на шляху до встановлення миру на сході України, оголосивши їх на паризькій прес-конференції: “Я хочу окреслити низку принципів, яких я ніколи не порушу як президент України, бо з цим ніколи не погодиться український народ”.

“Перше — це неможливість федералізації. Україна — унітарна держава. Це незмінна стаття Конституції України та непорушний принцип існування держави. Другим пунктом, щодо якого Українська держава має стійку позицію, є неможливість вчиняти будь-який вплив на вектор руху та розвитку. Україна — незалежна, самостійна, демократична держава, вектор розвитку якої завжди обиратиме виключно народ України”.

Глава держави також укотре нагадав про територіальну цілісність та непорушність українських кордонів: “Третє — неможливість компромісів з урегулювання ситуації на сході України через поступки території в межах міжнародно визнаних кордонів. Для кожного українця і Донбас, і Крим — це Україна”.

Володимир Зеленський зазначив, що українці мають заслужене право не вірити словам та обіцянкам і поклати надії лише на справжнє дотримання всіх домовленостей: “Маємо чітке розуміння, що лише конкретні дії будуть підтвердженням готовності всіх до забезпечення миру. Ми зі свого боку готові до виконання домовленостей, але це дорога з двостороннім рухом”.

Хоч Володимир Зеленський нагадав публічно Путіну, що для українців Крим — це Україна, проте на зустрічі Нормандської четвірки та під час двосторонніх перемовин з президентом РФ до питання анексії Автономної Республіки Крим не дійшли:

“Я дуже хотів обговорювати це питання. Не буду вам брехати, ми на перше ж питання про розведення витратили 30—40 хвилин, тому що у мене своя позиція. Потім обмін, він пішов легше. І до Криму детально ми не дійшли”.

Володимир Зеленський також розповів, що зустріч із президентом РФ тривала понад годину. Президент України поділився, що йому було складно домовлятися з Володимиром Путіним, проте він відчував поступки з його боку. За словами В. Зеленського, Путін намагається врегулювати кожне слово. Постає питання: чи це означає, що були якісь таємні домовленості?

Виявляється, Зеленський і Путін зайшли в штики щодо кордону. У питанні відновлення українського контролю над кордоном та виборів на Донбасі вони не досягли домовленостей, проте погодили новий обмін полоненими. Міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков, оцінюючи паризьку зустріч, сказав: “Все добре. Президент Зеленський — молодець, дуже жорстко і правильно тримає позицію, зради немає”. Чи справді — покаже час.

У газовому питанні, яке викликало не меншу тривогу, ніж весь комплекс безпекових питань, поки не досягнуто згоди. Є лише обтічне формулювання, що “питання розблоковано”. Також повідомлено, що Україна не відмовляється від судових позовів у газовому питанні проти Росії.

Путін не зламав у Парижі президента України, що є позитивним для нас. І, як вважають російські опозиціонери, є початком великих проблем у Росії Путіна. Однак після паризької “зустрічі чотирьох” є три важливі моменти. Заяви президента Франції Макрона і канцлерки Німеччини Меркель про “формулу Штайнмаєра” гостро вколоти в серце”.

Голова комітету Верховної Ради з питань інтеграції України з Європейським Союзом Іванна Климпуш-Цинцадзе заявила, що згода президента України на “формулу Штайнмаєра” і відмова від ідеї миротворчої місії насторожує. Викликає занепокоєння низка заяв на паризькому саміті Володимира Путіна.

За її словами, президент Зеленський під час переговорів не наважився перетнути “червоні лінії”, щодо яких його застерігали на народному вічі, і це позитивно. “Я рада, що президент Зеленський спроможний чути активне громадянське суспільство. Усі акції проти капітуляції, попри звинувачення в їхній проплаченості, нарешті були почутими, — зазначила вона. — Чекаємо повернення наших бранців до кінця року. Сподіваюся, людей звільнять і з території РФ, і тимчасово окупованої території ОРДЛО, і тимчасово окупованого Криму”.

За її словами, “турбує те, що президент вирішив скористатися термінологією

Кремля, мовляв, Москва має вплив на сепаратистів на окупованих територіях, а не є стороною цього конфлікту, яка має припинити вогонь з окупованих територій сходу України. Це зрезонувало зі словами Путіна про “іхтамнет” і те, що ми маємо вести прямі переговори з терористами, а РФ докладе зусиль для врегулювання “внутрішнього українського конфлікту”. І “формулу Штайнмаєра” тепер погодили Україна. Ми донедавна не погодилися на цю формулу, але президент узяв на себе цю відповідальність. Прикро, що президентська команда, хоч і наполягає на контролі за кордоном до виборів, все ж вирішила йти на путінському налігачі Мінських домовленостей щодо кордону, і повністю відмовилася від ідеї про миротворців. Те, що ОБСЄ муситиме моніторити ситуацію протягом 24 годин, безумовно, позитив і важливе досягнення. А от те, що ОБСЄ моніторитиме ситуацію на території всієї України, може викликати різні тлумачення. Сподіваюся, що українська сторона наполягатиме на тому, що ОБСЄ має моніторити ситуацію на окупованих територіях і Донбасу, і Криму. Підозрюю, що РФ буде наполягати, аби ОБСЄ починала моніторити ситуацію, як написано, по всій території України, наприклад, на Львівщині чи на Закарпатті”.

Іванна Климпуш-Цинцадзе також висловила стурбованість заявою Путіна про Закон України “Про освіту”: “Сподіваюся, що українська влада не вважатиме за потрібне переглядати цей закон під тиском Кремля. Також вважаю, що продемонструвати своє знання російської мови Зеленський міг і одним-двома реченнями. Також дивно прозвучало запрошення кремлівської пропагандистки до України”.

І ці нюанси показують, яким неглибоким є державне мислення Володимира

Зеленського. Тому такі віча, як 8 грудня, ще будуть потрібні. Віче “Ні капітуляції”, яке проходило і в Києві, і багатьох інших містах України та українській діаспорі, не тільки виставило Володимиру Зеленському “червоні лінії”, а й показало, наскільки примітивними є, здавалося б, ключові фігури української політики. І колишні, і нинішні. Як тільки три фракції українського парламенту — “Європейська Солідарність”, “Голос” та “Батьківщина” закликали усіх небайдужих українців вийти 8 грудня на акцію “Ні капітуляції”, з боку деяких ветеранів української політики почалися “наїзди” на ініціаторів віча.

Хоч у заяві-вимогах до Зеленського не було крамоли, про яку під час чергового сеансу “шустеризації” українців говорили колишній президент України Леонід Кравчук та колишній президент Грузії, а нині політичний емігрант Михайло Саакашвілі. Були там лише вимоги, під якими підпишуться не лише ті, хто ходить на віча, а й мільйони виборців Зеленського: жодних компромісів щодо унітарної держави і ніякої федералізації; жодних компромісів щодо європейського та євроатлантичного курсу; жодних політичних дій, зокрема виборів на тимчасово окупованих територіях Донбасу до виконання умов безпеки і деокупації, виведення російських військ, роззброєння незаконних збройних формувань, встановлення контролю над державним кордоном; жодних компромісів щодо деокупації та повернення Криму в Україну; жодного припинення міжнародних судових процесів проти Росії.

Чому ж Кравчук каже Порошенку: “Ви заважаєте Україні” і радить ініціаторам віча дочекатися результатів паризької зустрічі? І лише як будуть перейдені “червоні лінії”, виходити на акції протесту. Логіка вбивча. Вона нагадує поведінку “турботливого” татуса, який нервово реагує на зауваження, що синок, який бавиться сірниками, може спалити хату. На жаль, заяви, які останніми тижнями українці чули від оточення нинішнього президента України, змушують їх непокоїтися. Адже ж заяви вже згаданого Єрмака з його ідеями про “зміну Конституції в обмін на мир” можуть викликати вибух в українській хаті.

І це на єдиний випадок, коли ненависть убиває логіку. Колишній прем'єр-міністр України Володимир Гройсман, який тільки завдяки впливу Порошенка посів посаду прем'єра, несподівано виступив проти організованих опозицією мітингів “Ні капітуляції”. Він назвав їх підніжками Зеленському перед найважливішим для України самітом Нормандської четвірки. А лідерів парламентської опозиції називав “дешевими політиканами” і закликав українців продовжити боротьбу за відновлення миру в країні. Це продиктований ненавистю популізм. Свідчення цього — сказані у Парижі слова президента Зеленського: “Україну я представляв не один, разом зі мною були всі українці, підтримку яких я відчував. Разом зі мною були правда та відчуття справедливості”.

Чи був би ґрунт для таких слів без акцій “Ні капітуляції”? Тим паче, що Путін над-ривним голосом говорив про тиск на президента України “радикалів”. Звертаю увагу, що у Москві було сподівання (в кожному разі про це широко говорилося у російських коментарях), що Путін “проковтне” недосвідченого, як лелека жабку. Тут для мене залишається відкритим питання, чи це сподівання було зумовлене лише наївністю, з якою кремлівський клептократ хотів 2014 року створити в Україні “Новоросію”? Чи, може, у цьому Путіна переконала його агентура в Україні?

Іван ШПИТАЛЬ

За що Господь дав газ москалям?

Що ж, напросився киево-печерський (правильніше б сказати: киево-печерний) фарисей на популярне роз'яснення: за які ж такі заслуги Господь Ївану большому дав газ, а Ївану малому не дав. (Див. «Слово Просвіти», ч. 10 за 2019). Тема ця дуже цікава і для широкого читача невідомо.

Тут нам доведеться перенестися в XVI століття. Тоді на Волзі й Каспії розбійничало казачтво. Воно грабувало навіть московське посольство, які прямували в Персію та інші країни, і посольства іноземні, які йшли в Московію. Цар вислав 1 жовтня 1574 року проти грабівників військо під орудою стольника Івана Рубашкіна. Той розбив головні сили, але частина казаків (п'ять чи шість тисяч) на чолі з отаманом Єрмаком втекла на Каму й осіла на землях, де господарювали промисловці Строганови. Допомогаючи в обробітку землі, казаки разом з тим загонами чоловік по 300 робили пробні «вилоски» «за Камень» (за Уральські гори), де грабували сибірські народи. Це заняття ермаківцям так сподобалося, що вони почали жадати, аби Строганов спорядив їх у сибірський похід.

Щоб не бути убитим та пограбованим, Максим Строганов згодився задовольнити вимоги Єрмакового оному (як на мову сьогочасну). Він видав їм три гармати, незброєним казакам — рушницю, кожному по три фунти пороху, свинцю, по 3 пуди житнього борошна, по 2 пуди крупів і толокна (смажена вівсяна крупа), по пуду сугарів, по пуду солі, по безмену коров'ячого масла й по половині свинячої туші. Подбали й про ідеологічне забезпечення походу: на кожних сто чоловік було видано «знамя, украшенне образами» (Христа або Миколая). Духовною опорою ермаківців були також три священники та монахи-утікачі. Бойовий дух піднімали барабани, литаври, труби.

Що ж несли сибірським народам ермаківці під «знаменами», на яких були зображені Спаситель та Миколай?

Про це розповідає «Описание Сибирского царства» Г. Ф. Міллера. Історик хоча й із позицій імперських, проте правдиво описує, як «российское могущество ежегодно более і более мест и народов к прежде покоренным присовокупляло». Якими способами? «Нужда требовала над непокорливыми для страха прочих, которых впрядь к послушанию привести должествовало, показат образец казни». Ось як розповідає про анаулів. «Хотя они числом были и немногочисленны, однакоже являлись весьма противны, того ради истреблены все в краткое время». Із нехваленням відгукується історик про «жестокіе поступки» ермакових зарізак, «которые так грабили вогуличей, что и так сей бедный народ в их жилищах нагих и голодных оставили».

Загалом характеризуючи дії завойовників, Міллер пише: «Сибирь трепетала российскому имени» (так дослівно)... «Татарская кровь лилась в некоторых местах рекой, и путь был настолько загроможден трупами, что это мешало самим же татарам пробиваться вперед на лошадах... Тем не менее, только через пять дней татары отступили».

Опір Кучума Міллер пояснює його «жестокосердием», «к грабежу охотой». Спроби туземців відстояти свою незалежність Міллер розглядає як «бунт», «злодеяние», «дерзновенное предприятие», відмову платити ясак — як «предерзность бунтовщиков»... Винищення Махмет Кулом загому казаків — як «неповинное кровопролитие, требующее отмщения».

Бували випадки, коли завойовники опинялися у складній ситуації. Тоді вони розмірковували: «если они вернутся в Россию, им придется заняться прежним делом на Волге, убивать своих братьев христиан,

«Русский мир»: фасад і утроба

З ким Україна воює (торгує, дружить, братається та хиляє «з московської чаші московську отруту»)

здесь же они будут убивать только бусурман».

Якось на березі Тоболу ермаківці потрапили у таку скруту, що майже не було надії на порятунок. Єрмак звернувся «с горячей молитвой к Богу. В это время находившееся на одном из судов знамя с образом Спасителя, которое казаки больше всего чтити, само собой поднялось со своего места, пошло по левому берегу вниз по течению реки Тобола. Когда Ермак и казаки это увидели, то воспрянули духом, они двинулись со всеми силами вслед за знаменем, причем божественная сила была так явна, что бесчисленные стрелы, которые беспрестанно на них летели, не причиняли казакам ни малейшего вреда. После того как они миновали неблагоприятное место, знамя снова стало на свое место».

Інакше й бути не могло, адже Єрмак був дуже богомільною людиною: «по особой своей набожности продолжил пост от 14 дней до 40, чтобы таким образом испросить у Бога счастья и успеха». Ремезовський літопис, переповнений оповіданнями про чудеса, додає, що «святитель Николай явился казакам во время сражения и ободрял их, чтобы они храбро сражались и продолжили свой путь дальше».

На винищення та приборкання сибірських народів пішло кілька років, але ус-

виться, що в Сибіри ще много полезного учинить можно, чего ради паче всего было нужно, чтоб тамошние места более российскими жителями наполнить, дабы завоеванных народов содержать в послушнии и впрядь бы оных от часу более присовокуплять к Российской державе».

Гідно оцінила подвиги Єрмакового воїнства і московська церква. «Єрмак посла бог очистити место и победите бусурманскаго царя Кучума и разорите боги мерския и их нечестивыя капища», а при досягненні перемоги «на тех местах поставишася гради и воздвигошася святыя божия церкви и прибежище Христианом, во словословіе отцу и сыну и святому духу».

Таку концепцію завоювання Сибіру виробила було феодальна московська історіографія XVII ст. Ця теологічна концепція вже не могла задовольнити читача XVIII ст., якому, не виключаючи навіть церковної інтелігенції, «претили» «лжи явственныя» і «другие многие неимущие истины». Тому, пише дослідник історії Г. Ф. Міллера С. В. Бахрушин, виникає інша ідея — державної вигоди. «Если для историка XVII ст. христианство было той высшей целью, во имя которой совершалось беспощадное избиение сибирских «бусурман», то для историка XVIII в. подчинения «вероломных» «идолопоклоннических народов» требовала польза». «Все, что в»

під, зрештою, увінчав справу, і Єрмак мав можливість рапортувати цареві про успішне виконання своїх «соціалістичних зобов'язань». У своїй чолобитній він писав:

«Повелением божим и великого государя и великого князя Ивана Васильевича счастьем Ермак со своими товарищами взял Сибирское царство, победил и обратил в бегство хана Кучума, под его царскую руку многих татар, остяков, вогулов привел к шерти на том, что быть им под его царскою рукою до окончания веку и давать им ясак ежегодно, а на русских людей никакого зла не мыслить».

Делегация від Єрмака на чолі з Іваном Кольцовим відбула 22 грудня 1581 р., провадячи в Москву ясак: 60 сороків соболів, 20 чорнобурих лисиць, 50 бобрів, трьох знатних полонеників. У чолобитній Єрмак просив царя простити йому і його товаришам усі їхні злочини й провини. Така звістка з Сибіру дуже порадувала Москву. Єрмакові посланці були оточені при дворі багатьма знаками царської милості. Їм давали весь час перебування в Москві казенний корм (харч), і кожен із казаків одержав від царя в подарунок гроші і по куску сукна. З одержанням такої радісної звістки цар наказав відслужити у головному соборі Москви подячний молебень і роздати старцям багато милостині.

Похвальна грамота Єрмакові, складена у наймилостивіших висловлюваннях, прославляла його заслуги; ермаківці одержали прощення всіх своїх попередніх злочинів.

Постали й завдання державного значення. Як писав Г. Ф. Міллер, «надежда от часу основательнее и тверже начала стано-

пользу России служить может», считается целесообразным» (С. В. Бахрушин).

З'явилися певні клопоти і у вчених. Коли Міллер (німець з походження) написав, що «Єрмак грабежу и разбою (Rauberei), чинимого от людей своих в Сибіри, не почитал за прегрешение (Verbrechen), то его коллеги напомнили, «что о сем деле должно писать осторожнее и помянутому Ермаку в рассуждении завоевания Сибіри разбойничества не приписывать». Теплов, права рука Розумовського, резюмував думки в словах: «понеже Ярмак премного после добра принес России, то какого бы он прежде состояния ни был, должно молчаніем закрыть» («Библиогр. записки» — 1861. — № 17. — Из протоколов Исторического собрания Петербургской Академии Наук).

І Ломоносов вважав «в числе вещей, печати недостойных», повідомлення «о худых поступках» завойовників Сибіру.

Як правдиво сказав про них, найканонічніших, Тарас Григорович!

*Храми, каплиці, і ікони,
І ставники, і мирри дим,
І перед образом твоім
Неутомленіє поклони.
За кражу, за войну, за кров,
Щоб братню кров пролити, просять
І потім в дар тобі приносять
З пожару вкрадений покров!!*

О, як вони за це ненавидять Шевченка! Як і Україну незалежну, здобуту значною мірою його подвижництвом, його вірністю ідеї української національної державності в лиху годину великого лицемірства, небувало розквіту православного бізнесу, всілякого заохочення зради попів-чорноду-

мів, їхнього «рейдерства во Христі». Як вони ненавидять Шевченкове цілковите неприйняття «русского міра» із його фальшивим слов'янофільством, бо за сьогоднішнім «русским міром» схована геополітична конкуренція слов'янофільства XIX століття, тобто єдності слов'ян, але неодмінно під «високою рукою Москви»; нині ж це означає втілення в життя концепції «Москва — третій Рим», тобто тільки Москва — політичний, духовний центр для всіх православних народів.

Кирилізація духовності — це агресія московського чорнориззя, наступ на українську національну самобутність, на українську звичаєвість, на українську в тисячоліттях демократичну ментальність, людяність і терпимість українців до чужих облич, до інших конфесій. Однією з істотних рис ментальності московської є нетолерантність до всього «чужого»; московська культура, як зауважує М. Бердяєв, узагалі зростала у постійному супротиві «іноземним звичаям», унаслідок чого, наголошує М. Костомаров, утверджувалася «нетерпимість до чужих вір, презирство до чужих народностей, зверхнє уявлення про себе. Всі іноземці, які відвідували Московщину у XV, XVI, XVII ст., однозначно твердять, що московитяни зневажають чужі віри і народності; самі царі... обмивали свої руки після того як траплялось доторкнутися до іноземних послів християнських віросповідань... Росіяни московські вважали себе єдиним обраним народом у світі і навіть не цілком були прихильні до єдиновірних народів — до греків і малоросіян: ледь тільки щось було несхоже з їхньою народністю, те таврувалося презирством, вважалося ересю, до всього не свого вони ставилися зверхньо» (Костомаров Н. И. Две русские народности. — Киев—Харьков, 1922. — С. 46—47).

Як із писаною торбою носить москволюбне попівство зі своєю «канонічністю», зухвало протиставляючи її «ересі» всіх інших конфесій. Та багато хто не знає: «За двісті соболів та 400 золотих карбованців константинопольський патріарх Діонісій та ерусалимський Доситей продали київську митрополію Москві в 1686 р., тим самим ідеологічно поставивши християнство на службу агресивної політики Москви. Як сказано в постанові московського собору 1666 р., «да расширятся православием в род и род богохранимое российское царство». — Цит. за: А. К. Бичко, І. В. Бичко. Феномен української інтелігенції. — С. 64, примітка 63).

Нині ця «собояляча канонічність» вражає не просто безкультур'ям, не просто нетерпимістю, а свідомо пропагованим людиноненависництвом.

«Київський патріархат — це суто політична організація, яка існує за підтримки колишнього Митрополита Філарета, що нині об'являє себе патріархом. Він був колишній у законній церкві, яка возвела його в митрополити. Позбавлений усіх ступенів священства — не покаявся, і був преданий анафемі. Тобто — відлучений від церкви. І все те, що він очолює, як такий, що перебуває під анафемою, всі ті дії є небагатими, незаконними, неканонічними отже не мають спасительної Божої сили. Всі таїнства, які відбуваються в Київському патріархаті, — це таке собі «клубне действие» («Сільський час». — 2002. — 21 червня).

Це виказав, не соромлячись свого невігластва, єпископ Полтавсько-Кременчуцький Филип. Як бачимо, рівень освіченості й моральності — не вище порогів петербурзько-московських церковних лікнепів. Це — суто московська традиція. Горе, коли високі ступені священства надають особам, яким навіть обов'язки свічкагаса непосильні. Полтавсько-Кременчуцький Филип — не Пилип з конопель: мав би знати, що він ображає не Філарета, а десятки мільйонів вірян, яких об'єднує у велику націдержавотворчу силу Київський патріархат...

Далі буде.

Раїса РУДЕНКО: Я вибрала тюрму, а не ганьбу

Продовження. Поч. у ч. 49 за 2019 р.

Ексклюзивна ювілейна розмова на актуальну тему

— У довідкових матеріалах про Вас наголошується, що Ви ще юнкою були свідком розгону кафебістами студентського зібрання біля пам'ятника Шевченку у день його перепоховання. В якому це було році? Які почуття викликало те, що Ви побачили?

— Вітри долі, викликані сталінськими репресіями та розкуркуленням, розкинули мій рід з Вінниччини по неосяжних просторах СРСР. Тому я народилася в селі Петрівка Синельниківського району Дніпропетровської області в селянській родині. Дід по материнській лінії з родиною висланий за Урал, перед початком Другої світової війни повернувся в рідне село Лаврівку Вінницького району. До них незабаром перебралися мої батьки. Там я 1957 року закінчила середню школу.

Відразу після закінчення школи поїхала у Київ провідати хворого дядька. Одного дня, під вечір, я пішла погуляти в парк Тараса Шевченка. На вулиці сутеніло. Чую — в парку співають. Тоді я навіть не пам'ятала, що це день перепоховання Тараса Шевченка. Пішла на той звук у глибину парку Шевченка. Підходжу ближче і бачу, що по парку бігають якісь чоловіки в темних костюмах при галстучках. Виголосили: “разайдісь”, “разайдісь”. Що ж там коїться, зі здивуванням сама себе запитувала. Можливо, Ви ще пам'ятаєте, як у тому парку стояли столи і пенсіонери там грали в доміно. Я підійшла до одного з тих столів і з юначою наївністю запитую людей, що сиділи за столом: “А кого це і за що розганяють?” Вони попустили голови, ніби ховаючи обличчя, аби їх ніхто не міг упізнати, нічого не відповіли...

А там, біля пам'ятника, співають гарні пісні на слова Т. Шевченка. Я тоді дуже здивувалася, але постановила йти далі. Вже підходжу ближче до тієї площі навколо пам'ятника, а до мене біжить чоловічок у чорному. Я його запитала: “А чого ж то тих людей розганяють?” Він визвірився на мене: “А ну... вон отсюди!”. Я зупинилася і тоді пішла назад. Зрозуміла — щось не те тут робиться. Набралася відваги й підійшла до іншого стола, за яким сиділи пенсіонери і пошепки питаю: “А чому їх розганяють? Хто це співає?” Один із пенсіонерів тихо відповів мені: “Ета студенти”. Проте на іншу частину мого запитання вже нічого не сказав.

Я сховалася в кущах та спостерігала за розвитком подій. Бачила, як розганяли біля пам'ятника молодих людей, як їх поливали з водометів. Бачила, як тих людей хапали та пакували у такі...

— **Воронки?**

— Воронки — це зловіщий символ сталінізму. Людей від пам'ятника Шевченку забирали в міліцейські “газики”. Я не могла зрозуміти, чому це відбувається, за що розганяли студентів. Вони ж нічого поганого не робили, а лише співали пісні на слова Тараса Шевченка... Побачене мене глибоко вразило. Чи побачене виклало у мене завзяття до нескореності, чи почуття страху? Тоді, як особа, виховна комсомолом, я була не готова до будь-якої непокори. Не пригадую також почуття страху, бо тоді я не ховалася б у кущах, а відразу залишила б парк. Кожна згадка про що подію донині вражає мене до глибини душі.

— **Як поставилися до того, що Ви були свідком розгону у парку студентської маніфестації Ваші близькі, у яких Ви гостювали тоді у Києві?**

— Я зупинилася у знайомих на Бессарабці. Повернувшись до помешкання, нікому нічого не розповідаючи, мовчки лягла спати. Вранці прокинулася від того, що господар включив радіо “Німецька хвиля”. Ця радіостанція говорила, що у Києві відзначали день перепоховання Тараса Шевченка, що студенти співали біля пам'ятника у парку перед університетом, що їх розганяли і арештовували. Звичайно, я чула цю передачу крізь сон. Уже вставши з ліжка, я сказала господарям, що усе,

про що говорилося у передачі, я бачила на власні очі.

— **А що вони на це відповіли? Страху доби сталінізму тоді ще не було подолано...**

— Мої господарі по кілька разів мене перепитували про найменші подробиці події, свідком якої мимоволі я була. Їм усе було дуже цікаво. Хоч це була російськомовна родина, вони мене не засуджували, та сказали, що небезпечно у той момент було перебувати у парку Шевченка.

І це був мій перший досвід з реальною політикою. А потім, коли я познайомилася з Миколою Руденком і ми стали слухати “ворожі голоси”, мій досвід щодень поглиблювався. Я розуміла: те, що нам довго роки вкладали в голови, і реальність — різні речі. Нас вчили, що за царизму було дуже погано, а зараз ми всі щасливі. Якщо так, то чому ж тоді Шевченко фактично досі заборонений? Чому ж багатьох письменників та інших представників інтелігенції припиняють, не дають змоги друкуватися?

Мушу сказати, я розуміла, що причиною наших бід не є російський народ як етнос. Я ніколи не була вороже налаштована до російського народу. Мені було зрозуміло, що всі біди йдуть від Кремля. Російський народ є такою ж (а може, й більшою) жертвою кремлівського злочинного експерименту, як, скажімо, й український. Російський народ має нині великі амбіції, що він “старший” і “великий”, що всі інші нації повинні йому підпорядковуватися, повинні у нього вчитися. Це за допомогою пропаганди запрограмована злочинцями позиція маси, аби тримати цю масу під тісним контролем та у бідності.

Коли після відбуття концтабору ми з Миколою Руденком опинилися в заслання на Алтай, то бачили, як погано живе російський народ.

Виявляється, запрограмована позиція про особливу “велич” росіян стала способом мислення російської маси. Особливо нині, у путінські часи, активно пропагується “місія” росіян про звільнення світу від “неофашизму”. І за віру в цю “місію” нині російський народ уже платить страшну ціну. А з часом доведеться платити ще більшу. Йому можна тільки співчувати.

Під впливом Миколи Руденка стала задумуватися над тим, що відбувається у нашому житті, коли стала більше розуміти, що й до чого, ожили ці мої враження з дитинства.

Я знала, що моїх дідів і по маминій, і по батьковій лінії розкуркулили, оскільки були вони працелюбними українськими селянами. З дитинства пам'ятаю, як сусіди через паркан шепотілись між собою: “Он тої ночі тамтого заарештували, а наступної — того”. Ми, діти, зі широким здивуванням допитувалися: а чому ж дядька Василя заарештували? Нам дорослі сердито відповідали: “Бо ворог народу!” І уникали будь-

яких розмов на цю тему. Я ніяк не могла зрозуміти, який же він ворог. Це ж дуже добрий, завжди привітний дядько Василь.

Окрім цього, про багато вражаючих фактів мені розповів Микола Руденко. Хоч у молодості він сам довго був “вірним слугою” партії. Якщо Ви уважно читали його спогади “Найбільше диво — життя”, то, вочевидь, звернули увагу на його слова: “Відверте дисидентство якраз і починалося з мого виступу на Пленумі Спілки письменників 1957 року. (...) Відкритий пленум Спілки 1957 р. запам'ятався мені тому, що тоді на обговорення було поставлено дві найпекучіші проблеми:

наслідки культу особи в діяльності літераторів та їхнє ставлення до угорських подій. Свій виступ на пленумі я виголосив по писаному”. Хоч Микола ще трактував угорські події з позиції вірного лєнінця, проте вже ставив проблемні питання, які багатьом не подобалися.

— **Коли перестали друкувати Миколу Даниловича? В енциклопедіях та довідниках ця дата якось замовчується. А такі пропуски сприятимуть формуванню з часом різних міфів про історичні постаті. (Тут Раїса Руденко сміється. — М. Л.)**

— 1971 року вийшла збірка поезій “Оновлення” у видавництві “Радянський письменник”, ще вийшла повість-феєрія “Народжений блискавкою”. Вийшла вона тому, що це фантастика і не було там нічого, що можна було б розцінити як політичний підтекст. Книжка була написана для учнів середніх класів. І це все! В Україні його до 1991 року більше не друкували.

1968 року в Києві вийшла книга поезій Миколи Руденка “Всесвіт у тобі”. Як тільки вона надійшла у продаж, її відразу заборонили продавати і вилучили з усіх книгарень. А ще перед тим заборонили його п'єсу “На дні морському”, яка з великим успіхом ішла у театрах. Головну роль у цій п'єсі в театрі імені Франка грала легендарна Наталя Ужвій. У Росії вона теж ішла з великим успіхом. Однак і там її заборонили. Микола Руденко ще довго не розумів, що його вже не друкуватимуть. Він думав, що усе це якась прикра випадковість. Далі багато писав. У цей складний час письменники змушені були займатися самоцензурою. Микола у своєму письмі також намагався уникати гострих кутів, писати так, щоб його книжки могли пройти цензурні рогатки. Формально його рукописи брали до видання, проте з року в рік він “випадав” з видавничих планів. І вже дійшло до того, що йому ні за що було жити. А раніше ж він жив за гонорари, був популярним письменником. Його книжки виходили дуже великими накладками. Навіть пройшла цензура “Остання шабля”, в якій вже була критика на партійні органи. Але не на найвищі. Ця книжка виходила величезними накладками. За отриманий гонорар раніше він спокійно міг жити три-чотири роки. А потім усе обірвалося.

Одного разу ми з Миколою Руденком прийшли у Спілку письменників. І зайшли в легендарний письменницький ресторан “Еней”. До нас відразу кинулися Женя Гуцало, Григорій Тютюнник. А всі інші там у куточку випивають і не підходять, наче нас не бачать. Люди вже знали, що Миколу Руденка занесли до “чорного списку”, тому боялися до нас підходити. І Женя також це знав, проте не побоявся. Однак Григорій його відразу відштовхнув, мовляв, чимшвидше тікай звідси. Не дав йому з нами поговорити. Він знав, що там, в “Еней”, є люди,

завдання котрих спостерігати хто з ким спілкується. Попри страшну атмосферу брєжнєвського застою Григорій Тютюнник не побоявся з нами розмовляти, розпитуючи про наше життя-буття.

Микола сказав йому: “Та ніби все гаразд, але ж нема гонорарів, бо мене не друкують. Одну за одну здаю книжки у видавництва, а їх перекладають з року в рік і не друкують”. А Григорій каже: “Миколо Даниловичу, а Ви що, не знаєте нічого?” “А що я повинен знати?” — запитав Микола Руденко. “Та вас же давно вже заборонили друкувати. І не тільки друкувати, а й згадувати у пресі. І навіть лягти Вас заборонили, щоб люди забули, що є такий письменник”.

Микола зі здивуванням відповів Григорію: “Та ні, не знаю. Мені ніхто про це не розповів”. Отже, всі письменники про це вже знали, але йому ніхто й не заікнувся. А він, як то часто буває у наділених Богом талановитих людей, був наївним, сам так і не здогадався, чому він постійно “випадає” з черги на друк. Цю важку для кожної творчої індивідуальності вість Микола сприйняв спокійно. “Ну добре, — сказав він, — раз мене заборонили, я можу тепер вже не займатися самоцензурою. Буду писати так, як мені пишеться, за голосом серця”. Так, без оглядки на цензора, він почав писати. І вірші, і прозу. У всьому, що писав, не було вже ніякої самоцензури. Це зробило його творчість ще вартіснішою.

— **Чи причиною гонінь проти Миколи Даниловича була лише його спроба показати Банковій (так по-народному й надалі називали вулицю Орджонікідзе, де був ЦК КПУ), що “сповідуваний” ними марксизм є утопією, чи були ще якісь інші причини? Чомусь уже заданий мною Кондуфор дуже намагався довести і друзям-письменникам, і його рідним, що його треба лікувати? Відлунням тих злочинних потуг “начальника з Банкової” є поема Миколи Руденка “Історія хвороби. Щоденник кандидата в шизофреніки”. Мене глибоко вразило понадчасовість дуже актуальних і нині слів: “Той хворий, хто не б'є чолом / І на колінах не попросить / Для себе місця за столом”.**

— Микола Руденко не думав про себе, про власну вигоду. Він з дитячою наївністю, не рахуючись з наслідками, думав про те, як врятувати державу, яка “батьоро” йшла хибним шляхом. Коли на ХХ з'їзді КПРС, який проходив у закритому режимі — тільки для партійних працівників, — Хрущов відкрито заговорив про злочини Сталіна, Руденко, який був делегатом того з'їзду, зрозумів, що причиною всіх бід є злочинна кремлівська система.

І до того з'їзду він бачив несправедливість. Бачив Голодомор, себто знав, що в селах Донбасу, де не було шахт, помирили люди. Проте тоді не розумів чому. Це розуміння прийшло значно пізніше. В 1975 році написав він вражаючу поему “Хрест”, присвячену цій трагедії, яка послужила однією з підстав для винесення вироку. Його справа складалася аж з 40 томів. А в 1982 році йому хотіли додати ще один вирок за те, що розповідав ув'язненним про факт і про політичну природу Голодомору.

До ХХ з'їзду КПРС Микола Руденко вважав, що всі хиби, всі випадки несправедливості — свавілля бюрократів місцевих рівня. Він не міг уявити, що все робиться за наказом згори, з Кремля. А коли йому стало ясно, звідки усе це береться, коли зрозумів, що всі “вороги народу” не є ніякими ворогами, а жертвами страшної злочинної системи, він пережив велике потрясіння. Раніше він щиро вірив, що люди, яких арештовували, яким виносили смертні вироки, насправді були ворогами народу.

Далі буде.

Розмову вів
Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

РАЙНА ШУТЬКО

3 грудня Сковороді виповнилося 297 років. «Хто ми? Звідки? Куди йдемо?» Над цими питаннями замислювався син Сави (Вар—Сава, як любив називати себе Сковорода). Такі питання хвилюють і сучасних громадян, особливо в умовах збереження власної держави.

У цей зимовий день харківські просвітяни зібралися спочатку біля пам'ятника Г. С. Сковороді — саме тут бував філософ, бо викладав у Харківському колеґіумі, де навчав юнацтво Слободянщини поезити та синтаксису. Люди стали колом біля постаті Сковороди і згадали, яким чином філософ увійшов у їхнє життя: пані Оксана дізналася про нього ще в дитинстві від батька, пан Олександр — у юності від мудро викладача вищу, а пані Наталя — у зрілому віці, коли тікала з рідного Луганська від російської агресії. Різними стежками йдуть люди до «старчика Гриші», і кожен у його спадщині віднаходить те, що торкається власного серця, власної долі...

Далі просвітяни та свідомі громадяни попрямували до кни-

Єднаючись біля Учителя

У Харківській «Просвіті» діє спеціальний «Осередок імені Великого Учителя Григорія Сковороди» під керівництвом філософа Ігоря Алексеєва.

гарні «Є», де продовжили розмову на тему «Сковорода у моєму житті». Було близько тридцяти людей, більшість нових, багато молодих. Були й російськомовні, що хочуть перейти на українську. Модераторка Вікторія Склярєва створила атмосферу довірливого товариського спілкування (двох годин виявилось замало!). Микола Мох — знаний актор, волонтер — читав байки, гість зі Львова, філософ Роман Кісь нагадував про глибокі філософські витоки вчення Сковороди, професор пан Анатолій Щербань ділився практичним досвідом, як долучати молодь до бажання знати і вивчати своє, рідне. Членкиня Ради ХОО ВУТ «Просвіта» Вікторія Склярєва зацікавила всіх проектом «Стежками Сковороди». Це цілеспрямовані пізнавальні експедиції з вивчення місць, де жив і перебував мандрівний філософ. На Слобожанщині Г. Сковорода провів 35 ро-

ків свого життя. Харків—Валки—Великий Бурлук—Гусинка—Ізюм—Моначинівка—Куп'янськ—Липці... Від слободи до слободи, від хутора до хутора, від села до села мандрував Сковорода, і скрізь його зустрічали і проводжали з любов'ю, для всіх він був свій. Так писав про це професор Леонід Ушкалов, подібну мету ставить перед собою «мандрівна рада» сквородинського осередку Харкова. Варто побувати в усіх тих місцях, де залишив свій слід філософ, відновити пам'ять про великого мандрівника, бо подекуди її зовсім втрачено. Де що вже вдалося зробити. Завдяки таким нашим «польовим експедиціям» здружилися між собою жителі двох сіл — Гусинки і Ново-Миколаївки. Люди вже побували в гостях одні в одних, разом виступали на сцені з піснями й будували плани подальшої співпраці.

Ось так «стежки Сковороди»

відновлюють пам'ять, зближують різних людей.

Сковорода був людиною неформальних поглядів. Може, саме тому неформально і підійшли до завершення сквородинського дня у Харкові — пані Райна запропонувала вікторину за цитатами філософа, пані Лідія пригосила мандріками та калитою. Пан Ігор нагадав, що попереду новорічні свята і запропонував флеш-

моб для тих, хто встановлює ялинку вдома. Ідея не нова, але потребує поширення і втілення: купувати ялинку тільки укорінену, у вазоні, щоб згодом висадити її у ґрунт. Адже Сковорода вчив, що святість життя — тільки у справах. У розквіті життя він зрікся світу заради того, щоб займатися Сродним Ділом, пізнавати себе і, зрештою, залишив слід у віках.

Діяльність Товариства «Просвіта» у Великих Загайцях і Кременці в 1921—1932 роках

Ярослав СЕРЕДНИЦЬКИЙ, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка, м. Львів

Читальня Товариства «Просвіта» розпочала свою діяльність у селі Великі Загайці на Волині (нині Шумський район Тернопільської області) в середині 1924 року. Її організували молоді селяни Андрій Мрига, Іван Заєць і Людмила (Льоля) Абсторська — дружина польського військового осадника, капітана Артура Абсторського.

Серед організаторів осередку «Просвіти» у Великих Загайцях виділявся коваль, майстер на всі руки, Андрій Мрига. Льоля Абсторська не раз дивувалася його національній свідомості та вмінню знаходити вихід зі здавалося, безнадійних ситуацій. На Шевченківські дні мала читальня не змогла вмістити всіх охочих. І тоді Андрій Мрига з хлопцями переобладнав для святкового концерту свою клуню. Й зазвучав з збитого помосту величний «Заповіт» у виконанні сільського хору. Комуністичні ідеї в селі не прививалися, попри старання заїжджих агітаторів.

Для Льолі Абсторської діяльність читальні й осередку «Просвіти» у Великих Загайцях стала щастям, адже ще ученицею російської царської гімназії у Вінниці вона читала українські книжки в міському домі «Просвіти». «Просвіта» діяла у Вінниці особливо активно у 1918—1919 роках, коли там перебував Уряд Української Народної Республіки. Тоді місцева друкарня «Просвіти» випустила підручники для українських шкіл і вищих навчальних закладів, друкувала щоденну газету «Шлях». Вінницькі просвітяни навіть мали свій духовий оркестр.

На Кременеччині «Просвіта» розпочала діяльність ще 1918 року за Гетьманату. Від 1921 року зусиллями Голови повітової «Просвіти», колишнього члена Центральної Ради Бориса Козубського, вчителя Семена Жука, що на ровері об'їхав 200 сіл повіту, створили низку осередків із читальнями. Від 1926 року до повітового товариства «Просвіти» ввійшов студент Кременецького ліцею Антін Семенюк, що організував читальню «Просвіти» в рідному селі Бе-

Організатори осередку «Просвіти» у Великих Загайцях Андрій Мрига і Людмила Абсторська

режні недалеко від Кременця. На центральній вулиці Кременця Широкої з'явилася книгарня «Просвіти». Директор книгарні, емігрант з Чернігівщини Роман Бжеський за допомогою Наукового Товариства імені Шевченка у Львові забезпечив доставку до Кременця творів класиків української літератури. У 1922 році Кременецька друкарня братів Юзефових випустила в світ «Малий Кобзар» Тараса Шевченка.

Діяльність Товариства «Просвіта» Кременецького повіту не подобалася польській поліції. За спогадами сина Голови Кременецької «Просвіти» Бориса Козубського Олега, поліцаї не раз приходили «з візитами» до їхнього будинку. Обшукували кімнати, ретельно перегортали сторінки українських книжок. Крамоли не знаходили. Якось уночі поліцаї спробували підкласти в книжку листівку антипольського змісту.

На щастя, господар дому це помітив, і провокація не вдалася. Коли просвітяни Борис Козубський і Семен Жук стали посланцями від Кременецького повіту до Польського Сейму у Варшаві, це на певний час зменшило увагу поліції до їхньої громадської діяльності.

Але повернемося до середини 1920-х років у Великих Загайцях. Льоля Абсторська, її молодший брат і сестра Павло і Жєня охоче проводили у читальні «Просвіти» осінні й зимові вечори. Не пропускати Шевченківських вечорів і виступів хору або аматорського театру. Вдома завжди були нові українські книжки. Павло і Жєня часто першими в селі читали вдома часопис «Світ дитини», який Льоля привозила разом із «Жіночою долею» та «Сільським господарем» чи календарем «Приятель господаря» з Кременця для читальні «Просвіти».

Зрідка у Великих Загайцях було справжнє свято — приїздив мандрівний український театр. Ставив переважно класичні драми — «Назар Стодоля», «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці», а часом навіть оперу «Запорожець за Дунаєм». Потім у селі організували сільський аматорський драматичний гурток. Репетиції та вистави відбувалися в переобладнаній стодолі. Глядачі ледве вміщалися до «театральної зали». Льоля Абсторська стала

незамінною при підборі акторів, розучуванні з ними ролей і постановці вистав. А Павло і Жєня — захоплені глядачами.

Для бібліотеки-читальні осередку «Просвіти» у Великих Загайцях потрібні були українські книжки, а для аматорського театру — п'єси. Їхню доставку до села з Кременця на прохання голови осередку «Просвіти» Андрія Мриги взяла на себе Льоля Абсторська. Ставити п'єси стало набагато легше, коли від 1925 року почали привозити зі Львова часопис «Аматорський театр».

А ще Льолі Абсторській треба було шороку отримувати дозвіл у польських повітових властей, щоб поставити ту чи ту п'єсу з української класики. Вирішуючи в Кременці такі питання, вона завжди мала підтримку від голови повітової управи Товариства «Просвіта» Бориса Козубського, директора української книгарні на вулиці Широкої, емігранта з Чернігівщини Романа Бжеського, родин колишнього полковника Армії УНР Олександра Волосевича, емігранта з Великої України Володимира Мачушенка та інших кременецьких українців.

Товариство «Просвіта» функціонувало в Кременці й повіті під постійним тиском польської влади. Після заборони нею діяльності «Просвіти» в Кременці й повіті в кінці 1932 року національні справи до 1939 року координувало створене Борисом Козубським «Українське добродійне товариство» (УДТ). Чільні позиції у житті Кременця в другій половині 1930-х років займав Союз Українок.

Серед організаторок Союзу Українок була й емігрантка з Великої України Марія Волосевич (Теріда) — дружина підполковника, пізніше полковника Армії УНР Олександра Волосевича. Сама Марія Волосевич була працівницею штабу Правобережного фронту 1919 року, учасницею Першого Зимового походу Армії УНР у 1920 році, а також певний час — сестрою-жалібницею бойового підрозділу. За військові заслуги Олександр і Марія Волосевичі отримали в 1930-х роках вищі відзнаки УНР — Орден (Хрести) Симона Петлюри.

За матеріалами книжки Ярослава Середницького «Пані Льоля: втекти від більшовиків». — Київ: Темпора, 2019. — 428 с.

Учасники Загальних зборів повітового Товариства «Просвіта». Кременець. 1932 р. Посередині в сірому костюмі сидить Голова Борис Козубський

Бібліотеки Зарічненщини на початку ХХ століття

Валентина ТУМАШ, просвітянка із Зарічненщини

Торік просвітяни відзначили 150-літній ювілей Товариства «Просвіта». А невдовзі — 30-річчя відродження Товариства. Ото й подумалось мені: яку ж цікаву інформацію про Зарічненщину подарувати своїм землякам у цей день, чим їх сьогодні потішити?!

І зупинилася на матеріалі про бібліотеки 1939 року. Дуже цікавою видалися мені стаття в журналі «Ехо Полісся» з назвою «Бібліотеки польські у воеводстві Поліським до 17 вересня 1939 року», де навіть число книг у бібліотеках сіл нашого району вказано.

Отож у воеводстві Поліським тоді функціонувало 344 бібліотеки, у яких нараховувалося 273 516 книг. Села, названі там, мене здивували. Наприклад, Нобля, Погосту Зарічного там немає, зате вказано, що бібліотеки діяли в Олександрово, Ніговищах. В усіх названих селах працювали бібліотеки загальної школи, а в Бродниці — бібліотека товариства «Просвіта»!

Далі детальніше: Олександрово: у 1937 році тут була 91 книга; Борова мала в 1926 році 743 книги; Кухче в 1937 році — 70 книг; Ніговищі в 1939 році — 119 книг. Зазначено, що школу в Олександрово засновано 1936 року, бібліотеку в Боровій — 1926-го.

А в Кухецькій Волі (раніша назва Кухецька Воля) діяла одна стаціонарна бібліотека та 3 пересувні. Тут у 1938 році було аж 800 книг!

Книги всіх бібліотек належали організації «Polska Macierz Szkolna» («Польська шкільна матиця»). Ця культурно-освітня організація була заснована в Королівстві Польщі 1906 року.

Але справжнім відкриттям було повідомлення про існування бібліотеки «Просвіти» в селі Бродниці. У ній 1926 році було лише 38 книг. Зате вони були УКРАЇНСЬКІ!!!

Євген Грицяк став кінолегендою

Ольга ЖМУДОВСЬКА

— Анастасіє, Ви завершили зйомки документального фільму про один з визначних епізодів історії українського спротиву тиранії і несвободі. Про що він?

— Це фільм про Норильське повстання, яке відбулося у 1953 році. Повстання організували українці — і змогли досягти успіху. Зйомки фільму ми почали торік у грудні, але підготовку — раніше. Фільм створювали за книжкою Євгена Грицяка — дуже жорсткій, бо правдивій. Євген Грицяк був керівником того повстання, його натхненником і тим, хто допомагав іншим в'язням подолати свій відчай і страх, повстати за свою людську гідність. І було складно, бо ми багато думали, як відобразити усі ті події, щоб правдиво, достовірно показати людей, які вступили у боротьбу, запалили інших пристати до них, і при цьому не викликати аж занадто бурхливу реакцію наступниці влади Ра-

Рік тому в Держкіно України повідомили, що профінансували створення фільму “У-777. Перемога над смертю” за результатами 10-го конкурсного відбору. Фільм створили на кіностудії “Три-Я-Да продакшн”. Нині спілкуємося з продюсером фільму Анастасією Даниленко, для якої цей проект став першою самостійною роботою у документальному кіно.

декорація, схожа на бараки, на табір. Знімали ми у грудні, було дуже холодно — і це було нам на руку, бо ж ми реконструювали події, що відбувались у люті норильські морози. Тож погода нас не підвела, знімали, так би мовити, в автентичній атмосфері. Наша творча група вирішила, що знімати будемо вночі, бо ж у Норильську майже завжди — полярні ночі. Потім уже на постпродакшні домальовували північне сяйво, щоб було як на Півночі...

— А як Ви, молода дівчина, сприйняли ту історію — адже вона занадто жорстока, майже неможлива як на людські сили й ті нелюдські часи і обставини?

— Насправді було дуже важко повірити, що ти сидиш поруч з

мати саме про Норильське повстання?

— Ми з генеральним продюсером Сергієм Барановим хотіли зняти документальний фільм. У нас вистачало проектів — знімали багато серіалів, але захотілося зняти щось серйозне, важливе. Натрапили на книжку Євгена Грицяка, і коли її прочитали, стало ясно: не зняти цю історію — неможливо. І хоч якраз перед тим режисер Заза Буадзе зняв на цю тематику фільм “Червоний”, і є декілька фільмів російських студій (але вони висвітлюють погляд російської сторони) — ми вирішили, що і нам є що сказати і показати глядачам з абсолютно несподіваного ракурсу.

— І в чому ж особливості цього фільму?

— У нас був флешбек у флешбеку. У 70-х роках відбулася зустріч Євгена Грицяка з американським журналістом — і ось через спогади про цю зустріч ми й відтворювали події Норильського повстання. Молодого Грицяка грав Макар Тихомиров, яскравий, талановитий, він гарно вправявся зі своєю роллю. Єдине — у Євгена, оскільки він із Західної України, був западенський акцент, а в актора — не було. Але то не було переключенням, бо на час повстання Євген уже давно був за межами України, вже вивчив нових мов зо три-чотири, і акцент у нього на той час стерся. А дорослого Грицяка грав дідусь нашого Макара — Анатолій Тихомиров.

У нас не було “розкручених” акторів — зокрема й тому, що ми не мали великого фінансування, 100 % було державне фінансування.

— Які відчуття після завершення фільму?

— Ми довго не могли затвердити монтаж фільму, декілька разів змінювали його концепт. Також ми знову з'їздили в с. Устя на Франківщині, де онук Євгена тримає його музей. Він нам ще багато чого розказав, і про те, як непросто було нашому герою

Актори відчули на собі “норильські морози”

вже після повернення з таборів. У музеї залишилися його автентичні речі, табірний бушлат, записи. За радянської влади його обмежували, репресували, арештовували, забороняли писати про табори, відповідно зазнавали переслідувань і люди, які з ним спілкувалися... Тому він втратив багатьох друзів, зате ясніше стало, хто справжній. Після цієї поїздки ми таки затвердили монтаж і зробили якісний і зрозумілий фільм.

— І дуже потрібний...

— Так, адже багато людей не знає всієї правди. За радянських часів влада намагалася приховати роль українських політв'язнів. Говорили, що це поляки і фіни повставали, але документи, архівні дослідження свідчать: понад 50% політв'язнів у тому таборі були українцями, і саме Грицяк утримав усіх тих людей у спокої, переконував, організовував. І не всі одразу йому повірили, багато хто вважав, що він іде на смерть. Якраз помер Сталін — і цей момент затишшя Євген Грицяк зумів використати. Він пояснив людям, що вони мають можливість вимагати дотримання своїх прав, бо вони навіть за тогочасними законами мали працювати по 8 годин 6 днів на тиждень, а вони працювали по 14 годин 7 днів на тиждень. Вони мали право на побачення з рідними людьми. І йому вдалося знайти переконливі слова, щоб за ним пішли, і чим більше пов-

станців ставало, тим впевненішими вони були. Але система була занадто жорстокою — і в якийсь момент він зрозумів, що йому більше нічого боятися, бо йому можуть розстріляти за будь-що, з будь-якого приводу він може загинути.

— Де плануєте показати стрічку?

— Ми вже подали заявку на фестиваль Docadays UA та на Польський кінофестиваль. З лютого почнеться нова хвиля фестивалів. А режисер нашого фільму Ігор Висневський уже отримав приз за свою попередню короткометражну стрічку “Слово” — за найкращу режисуру, на міжнародному кінофестивалі в США New York City International Film Festival. Тож ми і на цей фестиваль теж хочемо потрапити.

— А які ще фільми, які стосуються саме української історії, планує знімати студія “Три-Я-Да продакшн”?

— Зараз у нас у виробництві 12-серійний фільм про життя роду Козаків, що припало на бурхливі й жорстокі роки ХХ і початку ХХІ століття. Члени сім'ї стали свідками або учасниками всіх знакових подій, що відбувалися в Україні в цей період: Перша світова війна, революція, Голодомор, сталінські репресії, війна, крах СРСР, проголошення незалежності України, Помаранчева революція.

Продюсеру Сергію Баранову і режисеру Дмитру Лактіонову дуже непросто — там щодень такі драматичні епізоди! І Голодомор, і війна, і репресії, і самогубство героїні, і пристрасні й неперозуміння між найближчими людьми... Це історія кожного українця, близька і важлива для всіх нас. А ще мріємо про багато інших проектів, готуємося до нових робіт.

Анастасія Даниленко

дянського Союзу, її звинувачень у переключенні історії. Для авторки сценарію Олени Моренцової-Шулик це був надскладний виклик, бо вона прагнула показати повстанців не холоднокровними героями, а живими людьми, які перемогли страх втратити життя, бо ще більше боялися втратити гідність.

— Що було найбільш вражаючим у той період?

— За рік до початку підготовки ми поїхали до автора, Євгена Грицяка, який мешкав в селі Устя на Івано-Франківщині. І це був неймовірний час у моєму житті. Як виявилось, він вельми активно жив, займався йогою, його поважали люди, мав славу лікаря. Про його здібності нам розповіла жителька того села, в якій діагностували рак, але взявся пан Євген — і лікарі повірити не могли, що хвороба відступила. Ми побачили чоловіка, який пройшов страшні, нелюдські випробування долі — і залишився щирою, доброю людиною. Він — феноменальний. Освічений, знав багато мов, з ним було так цікаво, що неможливо було зупинити з ним розмову самостійно — хотілося слухати й слухати. ...А пізніше, коли ми вже завершили роботу, нам було страшенно боляче, що він не побачить стрічку, бо невдовзі після нашої зустрічі пішов із життя.

— А де відбувалися зйомки? У Норильськ ви ж не їздили?

— Під Києвом, у селі Шпильки. Там є кіностудія, і там була

такою людиною, яка сама це робила. Але Євген так просто і переконливо розповідав, як усе відбувалося, що це було перше беззбройне повстання заради людських прав. І не було в його словах жорстокості, він сяяв щастям, що так сталося, що не було ніяких провокацій, ніякої зради з боку повстанців, політв'язнів. Від нього віяло силою духу, це було дуже комфортно сприймати — стільки миру і доброти, позитиву було у його розповіді. А вже потім, коли повернувся в Київ і я осмислювала, що я від нього дізналась, коли подумала, на яку небезпеку вони себе наражали, і було геть незрозуміло, як вони це витримали... Ми вивчали архівні матеріали, читали, як їх били, морили голодом, залякували — і ставало моторошно від думки, що ж тим людям довелось витерпіти, пережити — і перемогти. Це неймовірно. І вже потім, під час зйомок сцен і про молотобойки, і катування голодом, — у нас не тільки виконавці головних ролей, у нас масовка не стримувала сліз, бо ми настільки перейнялися цими подіями, що насправді плакали — усвідомлюючи, що відтворюємо таку драму.

— Як виникла ідея зні-

Ігор Висневський

«Соборність – це відповідальність усіх за всіх»

Ці слова — влучний підсумок Міжнародної наукової конференції “Історична пам’ять і сучасність: дискурсивні проєкції”, яка відбулася в Інституті філології КНУ імені Тараса Шевченка. Конференцію організували спільно з історичним факультетом КНУ імені Тараса Шевченка з нагоди 100-річчя Акту злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 року.

Юлія КУЗЬМЕНКО

Фото Валерія ПОПОВА,
відділ зв’язків із громадськістю
Інституту філології КНУ імені
Тараса Шевченка

Конференцію відкрила заступниця директора Інституту філології з наукової роботи Ганна Черненко. Вона зауважила, що Акт злуки Східної і Західної України був документом державної ваги, мав на меті об’єднати територію і населення. Перебування нації під впливом різних культур та ідеологій — частка історії багатьох країн (Каталонія у складі Іспанії, Ірландія — у Великій Британії, роз’єднані Північна та Південна Корея). Ми всі можемо вчитися на чужому досвіді, передаючи водночас власний. Інтерпретацію історії (зокрема й новітньої) в медіа- та художньому дискурсі формуємо саме ми, і лише кілька сказаних слів можуть створити дискурс миру або війни. Будьмо уважними, адже кожен із нас творить не лише історію, а й пам’ять про неї; буде історичні причинно-наслідкові ланцюги.

На відкритті конференції виступив Віктор Мартинюк, проректор з наукової роботи КНУ імені Тараса Шевченка. “Єднання відбулося на наших теренах”, — Ві-

лів. Дослідник подав літературну хронологію подій Революції 1917—21 рр. у постатях. Додав: “У нас тоді не було політиків, які серцем і душею вболівали за Україну”. Акт злуки 1919 р. мав би реалізувати досі не втілену ідею Івана Франка. Вона полягає у витворенні української нації як єдиного організму через культуру й красне письменство, а не тільки організацією влади. Без культурних здобутків жодна нація не виживе! Юрій Іванович нагадав, що в різні епохи митці брали на себе ролі просвітителів, поширювачів ідеї об’єднання, організували національно-визвольний рух (“Руська Трійця”, товариство “Просвіта”, Наукове товариство імені Шевченка). Скажімо, на державному рівні не відзначили відкриття пам’ятника Іванові Котляревському (1903 р., Полтава). Імперії навіть сумнівалися, чи потрібен монумент автору “Енеїди”, якщо української мови “немає”? Але відкриття таки відбулося — й доволі гучно — за участю інтелігенції України. Подія стала кроком до консолідації. Повертаючись до 1919 року, Юрій Ковалів дав негативну оцінку діям Володимира Винниченка, адже той хотів домовлятися з Росією. Директорія не змогла себе захистити й виїшла з Києва... Юрій Ковалів закликав об’єднувати Україну й сьогодні не словом, а ділом.

Учасники конференції прослухали доповідь “Ідея єдності Києворуської держави і творчості Володимира Мономаха: сучасна рецепція” професора Інституту філології Оксани Сліпущо. Ідея єдності України визрівала з часів Київської Русі. Оксана Миколаївна почала з невеличкої презентації видання “Ярослав Мудрий та його доба: тисячолітній досвід українського державотворення”. Однак основний її виступ був присвячений життю Володимира Мономаха — онука князя Ярослава. Його виховували як воїна, і він суттєво змінив тактику боротьби з ворогом — сусідніми половцями. Замість творити оборону, Володимир організував гідну відсіч, наступав першим і перемагав. Володимир бачив силу в єдності. На Любецькому з’їзді князів 1097 року в родовому замку Мономаха київський князь закликав припинити усобиці, адже “половці радіють, що рать між нами”. Володимир Мономах сформулював девіз для князів: “Віднині злиймося в єдине серце і пильнуймо руську землю”. Європейські історики вважають, що всі подальші виступи України за культурне й державне об’єднання беруть початок саме з ідеї Мономаха. Філологи та історики знають маніфест літературної діяльності князя “Повчання дітям”. Це теж заклик до єднання, який автор адресував не лише своїм синам, а й усім нащадкам Київської Русі. Ідея єдності в цьому творі заснована на традиційному християнському благочесті.

Після літературознавчих доповідей до слова запросили лінгвістів Інституту філології. Професор Лідія Гнатюк виступила з темою “Історична пам’ять українців у лінгвістичному вимірі”. Справді, в індивідуальній, колективній, національній мовній свідомості відбивається уявлення українців про минуле. Втрата чи деформація історичної пам’яті здатна змішувати орієнтири представників нації, викликати депресивні стани. За таких несприятливих обставин виникає або цілковита байдужість до власної історії та мови, або (і це навіть гірше, вважає дослідниця) хибні уявлення про неї. Приклад — праці сучасного псевдовладеного Станіслава Губерначука, який доводить, що наша мова давніша за санскрит. У праці “Трипілля і українська мова” він наводить цитати з писемної пам’ятки І тис. до н.е. Філолог-фахівець знає, що перші писемні пам’ятки на наших теренах з’явилися в X—XI ст. і були створені книжною старослов’янською мовою. На жаль, через необізнаність більшості населення Губерначук популярний нині, йому вірять. Лідія Павлівна натомість апелює до думки Костянтина Тищенка, який закликав розрізняти давність лексики та давність мови як системи (українська мова сформувалася після занепаду зредукованих у кінці XI—середині XII ст.). Інші хибні уявлення для пересічного носія мови — лексичні чи граматичні елементи, які трактуються сучасним мовцем як росіянізми. Насправді це українські чи праслов’янські форми (скажімо, воз-дух, бедро, діланіє, звїзда, побїда, брюхо тощо), їх фіксують словникарі ще з кінця XVI ст. Форми закріплені в українських онімах (Жовтобрюх, Побідоносець тощо) і досі живуть у діалектах. “Сучасний українець”, — наголошує Лідія Гнатюк, — має розуміти, що існує певний варіативний складник, від якого не можна відректися й кваліфікувати як русизм”.

Професор Оксана Ніка зупинилася на перспективній нині історичній дискурсіології, яка вивчає комунікативний мовний досвід із першоджерел (зокрема звернула увагу на проповіді XVI—XVII ст.). Цей лінгвістичний напрям досліджує типи дискурсів, зміни дискурсивних практик у діакронії, демонструє нові вимоги

до творення тексту відповідно до епохи й мети комуніканта. Історична дискурсіологія тісно пов’язана з історією літературної української мови. Вона вивчала-ся як складник новаторської програми “Історична лінгвістика. Текстотворення в синхронії та діакронії” для українців Інституту філології.

Професор історичного факультету університету Володимир Сергійчук говорив про незворотність українського поступу. Згадував про останню спробу руської знаті об’єднати колишні землі Київської Русі. Йдеться про повстання военачальника-князя Михайла Глинського на початку XVI ст. Це сталося перед Люблінською унією та повним переходом українських земель під польсько-литовське володарювання. Повстання зазнало поразки не лише через зраду союзників, а й через брак критичної маси революціонерів духу, вважає Володимир Іванович. Тодішня шляхта здалася під окупацією заля власних інтересів. Тоді ж виникає феномен для всієї Європи — козацтво. Суспільні низи та патріоти-феодалі об’єднуються й боронять мову, віру, прагнуть відновити державність. Звісно, трагічною для України була Переяславська рада 1654 року, після якої Москва, вважаючи свою роль в історії месіанською, прагнула ліквідувати українську націю як таку. Плоди українських геніїв Київської Русі привласнено Московською державою. Наступу зазнав лише культурний ресурс, а й людський: селянство Східної України виселяли до Казахстану, Сибіру, на Поволжя. Володимир Сергійчук розтлумачив причину, чому українці погоджувалися їхати. Вони як люди набожні не хотіли працювати в шахтах, адже робота там небезпечна. У разі аварії людину не дістали б і не поховали за християнськими звичаями. Уже краще працювати на землі, як звикли, — і люди їхали в далекий край.

Історик продовжив доповідь підтемою українського національного руху XIX ст. у постатях Маркіяна Шашкевича та Миколи Гоголя. В Австро-Угорській імперії менше утискали українців, тож там з’явився паросток відродження — літутгрупування “Руська Трійця”. Наддніпрянським Шашкевичем і засновником осередку українства в Петербурзі міг стати Гоголь. Але російськї шовіністи після виходу у світ “Вечорів на хуторі поблизу Диканьки” й “Тараса Бульби” перелякалися та поставили за мету відштовхнути Миколу Гоголя від малоросійства, забрати письменника з українського поля. Тези Сергійчука щодо Гоголя перегукуються з доповіддю літературознавця Тетяни Михед на круглому столі “Малі” голося та їхня велика сила”, що відбувся в Інституті філології в жовтні цього року. Тетяна Василівна

говорила, що Гоголь руйнував імперські ідеї зсередини своїми легкими творами, насиченими українськими мовними й національними рисами — ширістю, незрадливостю козацьких цінностей. Наш письменник став популярним серед росіян. Гоголя боявся Олександр Пушкін, розуміючи, що російська література не має такого потужного прозаїка. Пересунувши Гоголя на задній план, імперія не зупинила український поступ. Місію його продовжив Тарас Шевченко, “пробудив приспаних”.

“Українство пробуджується завжди”, — наголошує Володимир Іванович. На початку Жовтневої революції 1917 р. в Петербурзі серед повстанців майоріли тисячі синьо-жовтих прапорів. Учорашня імперія бачила: українська нація таки є! Історик коментує подальший розвиток тих буремних подій: “Український демос мав виявити відданість у захисті не чужих, а своїх політичних інтересів. Тема сьогоднішньої конференції до 100-річчя Акту злуки засвідчує, що в 1917—19 рр. українство пробудилося на всіх теренах, заявило про себе та свою соборність, духовність”. Підсумок доповіді Сергійчука: український національно-визвольний рух є від самого початку незворотним. Історик звернув увагу на особливу роль Києва в державотворенні. Тут наші святині, тут було створено Академію наук України, власне тут і відбувся Акт злуки. Київ — джерело національного відродження. Пам’ятаймо пророцтво Андрія Первозваного: “Чи бачите гори ці? На цих горах засяє Благодать Божа, і місто велике має бути тут, і церков багато Бог поставить” (з “Повісті врем’яних літ”).

Завершила пленарне засідання конференції Майя Мозер, керівниця Центру вивчення творчої спадщини Івана Франка КНУ імені Тараса Шевченка. Вона говорила про ідею соборності України у баченні Франка. Слово, за Франком, вбирає елементи свідомості нації, і завдяки йому ми зможемо донести ідею єдності до кожного. Франко виступав за національну соборність на протипагу комуністичним тезам про соборність класову чи інтернаціональну. Націєтвірні думки письменника — у його збірці “З вершин і низин”, поемі “Іван Вишенський” та публіцистичних творах.

На думку Франка, патріотизм — найвища духовна сила, життєва позиція людини. Як національний мислитель Іван Франко звертався до молоді, був за взаємне збагачення та розвиток юного й досвідченішого покоління. Він мріяв про “свобідну нову Україну”, говорив: “Соборність — це відповідальність усіх за всіх”.

Учасники наукового зібрання до 100-річчя Акту злуки, без сумніву, відповідальні за власне покликання: і в аудиторіях університету, і поза ним вони утверджують ідею єдності українців словами й вчинками. Ми мусимо знати нашу історію та плекати незалежність України.

тор Семенович наголосив, що ця вагома політична й історична подія сталася саме в Києві. 100-річчя Акту злуки відзначаємо в Інституті філології, і для проректора це знаково. “Мова — це той інструмент, яким ми сильні; у мові закладена свідомість людини. Мова дозволяє озвучити свою модель світу. Отже, якщо ми разом, то бачимо спільну модель”, — підсумував Віктор Семенович.

На думку заступника декана історичного факультету університету Тараса Пшеничного, 100-річчя Акту злуки — один із етапів консолідації роз’єднаної держави. У вирі розгань Революції з 1917 року, 1919-й став своєрідним підсумком. Науковець зупинився на понятті історичної пам’яті. Це мовна, культурна, метафізична єдність, яка уможливує боронити державу, бути українцями. Тарас Юрійович підкреслив: на початку сучасної війни з Росією вдалося не впустити сепаративістів на ті села Луганщини й Донеччини, де споконвіку збереглися автентичні традиції. Етнологія — ще один ключ до єднання України. Пшеничний згадав спільний проєкт Наталки Філич та Олексія Долі, директора Центру фольклору та етнографії ІФ. “Куль предків” — інтерактивна книга про історичну спадщину регіонів України. Проєкт реалізовано 2017 року.

Не лише фольклор, а й література єднає народ. А саме — письменники. Так вважає професор Інституту філології Юрій Кова-

Іван Васильович Майстренко

Анатолій ЧЕРНОВ,
м. Полтава

Народився Іван Майстренко 28 серпня 1899 року у містечку Опішня Зіньківського повіту Полтавської губернії. Батьки — Василь Якович та Уляна Луківна походили з заможних козаків Зіньківського повіту. Іван був п'ятим з-поміж їхніх дев'яток дітей. Освіту розпочав у Опішнянській вищій початковій школі, яку закінчив у 1914 році. Згодом вступив до учительської семінарії ім. М. Гоголя у селі Великі Сорочинці. На той час у семінарії діяла Юнацька спілка — молодіжна таємна організація соціалістичного спрямування на чолі з Андрієм Заливчим, згодом визначним революційним діячем, одним із лідерів партії боротьбистів. Гурток входив до Соціалістичної Юнацької Спілки, що об'єднувала учнів середніх і професійних шкіл Полтавщини. Іван Майстренко стає членом семінарського гуртка, активно працює в “Просвіті”, долучається до партійної роботи як один із організаторів місцевої групи Української партії соціал-революціонерів (УПСР) та тісно пов'язаною з нею Селянської Спілки. Попри молодий вік він користується авторитетом серед однопартійців. На 4-му з'їзді УПСР у травні 1918 року, де відбувся розкол партії на ліве та праве крило, І. Майстренко разом з О. Шумським та В. Блакитним приєднується до лівої течії УПСР (боротьбистів), яка ставила за мету підготовку до збройного повстання проти гетьмана та виступала “за перехід влади до рук робітників та біднішого селянства”. По закінченні семінарії, влітку 1918 року, Іван Майстренко потрапляє на роботу лектором-бібліотекарем у село Драбинівці Кобеляцького повіту, де займається не лише культурницькою, а щонайперш — нелегальною політичною роботою, спрямованою проти гетьмана П. Скоропадського та німецьких окупантів. Іван Майстренко писав: “...Я виїжджав до Кобеляцького повіту з твердим наміром стати професійним революціонером... В Кобеляках мене призначили лектором-бібліотекарем... Я привіз з собою з Опішнього нелегальні відозви Селянської спілки, які я розкидував вночі в Опішньому по селянських дворах”. Згодом І. Майстренко встановлює зв'язки з лівою течією УПСР — боротьбистами, стає одним із учасників антигетьманського повстання у Кустолівській волості, що було одним із перших в Україні. У лютому 1919 року, після другого встановлення більшовицької влади на Полтавщині, Майстренка обирають головою Драбинівської сільради, членом Кустолівського волосного виконкому. Наприкінці літа 1919 року Іван Майстренко добровольцем пішов на фронт проти Денікіна і був призначений політкомісаром сформованого боротьбистами полку Кобеляцького повітового виконкому. Невдовзі ця частина влилася до армії УНР, що стояла в обороні проти Денікіна, і Майстренко, неодноразово ризикуючи життям, переходив через лінію фронту в тил білогвардійців для налагодження зв'язків із підпіллям. У Полтаві, потрапивши до рук денікінців, був приречений на розстріл. Лише щасливий випадок порятував його від смерті. Після відступу денікінців з Полтавщини Іван Майстренко в грудні 1919 року повернувся до Кобеляк, де став на чолі повітової організації Української комуністичної партії (боротьбистів). Цей осередок був досить потужним, об'єднавши більше півсотні членів. 1920 року, з уваги на чималий вплив, який мали боротьбисти серед селянства, Ленін пішов на компроміс,

Один з найцікавіших, найдраматичніших періодів нашої історії — період українських національно-визвольних змагань 1917–1923 рр., коли в Україні, що вирвалася з імперських тенетів, тривали пошуки нового шляху державної розбудови. Активним учасником цього процесу був наш земляк — вчений, політичний діяч, публіцист Іван Майстренко. Він належав не до покоління, що стояло на верхах, у центрі, а до молодшого, що діяло на низах, у масштабах волостей, повітів, частково губерній і областей. Обидва ці покоління відійшли: частина загинула в революційній завірюсі, а решту винищив сталінський терор.

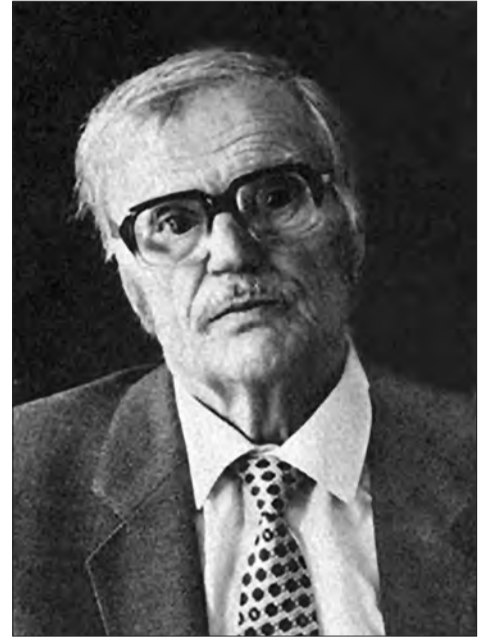
обіцяючи “незалежність” України, внаслідок чого УКП(б) самоліквідувалася і влилася до Комуністичної партії (більшовиків) України — КП(б)У (березень 1920 рік). Однак після трьох місяців, з огляду на російську великодержавну політику більшовиків в Україні, Майстренко виїшов з КП(б)У разом з більшістю членів Кобеляцької повітової організації і перейшов до самостійницької Української Комуністичної партії(УКП). В “Історії мого покоління” І. Майстренко писав, що він встановив зв'язки з опозиційною групою федералістів у КП(б)У, очолюваною Г. Лапчинським. Ці зв'язки та впливи, також вихід Лапчинського з більшовицької партії остаточно визначили політичне оформлення Майстренка і його прибічників у Кобеляках. Отже, в липні 1920 року у Кобеляках заявили про свій вихід із КП(б)У одночасно 22 партійці. Ідейне й організаційне керівництво цією політичною акцією належало І. Майстренку (на той час він жив працював під псевдо “Далекий”). Зрозуміло, що резонанс цієї події був гучним. Пізніше Майстренко згадував, що саме це стало предметом для тиради Леніна на 10-му з'їзді РКП(б) у березні 1921 року про “кобеляцьких комуністів”. Влітку 1920 року І. Майстренка, враховуючи його попередній досвід партійної роботи, обирають до Центрального комітету партії, а 12 серпня його разом з іншими “ренегатами більшовизму” з Кобеляк було заарештовано. І тільки після втручання Якова Огія, ушлявленого партзанського комбрига, що був на той час головою губерньського комітету УКП, арештантів звільнили. А ще через день мобілізували до війська. 30 серпня 1920 року на вимогу УКП Майстренка направили до Харкова. В Харкові він працює секретарем редакції газети “Селянська біднота”, вступає до економічного факультету Харківського інституту народного господарства. У 1923 році під час навчання в інституті, в партії з УКП виділилася так звана Ліва фракція, що стояла ближче до більшовиків (до цього її схилила політика українізації, яку КП(б)У почала проводити після 12-го з'їзду РКП(б). Майстренко увійшов до складу фракції й активно проводив її лінію, спрямовану на самоліквідацію УКП і входження її членів до складу КП(б)У, що й було здійснено у 1925 році. На схилі літ він зізнався: “Особисто про себе можу сказати, що я побував у всіх течіях комунізму в Україні: серед боротьбистів, у КП(б)У, у фракції федералістів (група Лапчинського), УКП, нарешті в КП(б)У. Мені пізніше було соромно за таку юнацьку мінливість. Але тепер я вважаю, що інакше і не могло бути. Я шукав, говорячи мовою Винниченка, “всебічною визволення українського народу — національного і соціального”.

Після отримання вищої освіти (1925 р.), як людину, яка твердо стоїть на проукраїнських позиціях, Івана Майстренка відряджають у Донбас, де ЦК УКП поставив перед собою завдання прихилити пролетаріат Донбасу на свій бік —

за самостійну радянську Україну. І. Майстренко працює секретарем донецького губкому УКП, у Вукоопспілці, а згодом керує економічним відділом газети “Комуніст”. Він бере активну участь у проведенні українізації. Проведення політики українізації вимагало висунення національних кадрів на її ключові ділянки. Тому в 1929 році з ініціативи М. Скрипника та П. Любченка здібний журналіст був направлений до Одеси заступником редактора окружної газети “Одесские известия”, і відіграв значну роль у створенні на її базі нової української газети. Нею стала “Чорноморська комуна” — орган Одеського окружного КП(б)У. Газета була з додатками, що несли українську мову у цей зрусифікований край. Перебуваючи на цій посаді, Майстренко не зраджує своїм переконанням і виступає з низкою публікацій національно-патріотичного змісту. Це не залишилося непоміченим, і 1931 року його відкликають до Харкова, де призначають на посаду заступника директора Всеукраїнського комуністичного інституту журналістики з одночасним затвердженням професором і завідувачем кафедри журналістики цього ВНЗ. У Харкові він знайомиться з М. Хвилювим, членами Спілки пролетарсько-колоніальних письменників (колишні “ПЛЛУТ”). В Харкові Іван Майстренко пробує писати п'єси. “Мій старий приятель М. Яловий, — згадує він, — звів мене з М. Кулішем, у якого я консультувався. Прочитавши мою п'єсу, де головний герой був виведений з сталінським характером, Куліш сказав мені, що “на цю тему досить написати тільки одну п'єсу і вже більше не писати” ...Напевно ГПУ розкусило б мою “алегорію” і я не відбувся б тільки засланням до Сибіру”.

Перші хвилі репресій, міцніюча диктатура Сталіна, розгром українізації і особливо Голодомор 1932–1933 років Іван Майстренко усвідомлював як національну трагедію, що і сформували його протестантську позицію щодо сталінізму. Цей протест прослідковується і в лекціях із зарубіжної літератури, які читав професор в інституті журналістики. Ось як про це пише сам Іван Майстренко: “У своїх лекціях я наголошував “сталінські мотиви” в драмах Шекспіра. Я хотів показати, що Сталінова злочинність і егоїзм були породжені старим власницьким суспільством і що за комуністичною програмою Сталіна сховане народження нового егоїзму вже в умовах безвласницького суспільства. Для цього я в образах західної літератури вишукував злих, що перемагали над добром і уподібнював їх до баченого в сталінській дійсності”.

На початку 30-х років репресії набули в Україні неабиякого розмаху. Передусім їхніми жертвами ставали різного роду опозиціонери, люди, які в минулому входили до не-більшовицьких партій. Невипадково в 1933 та 1935 роках робляться інспіровані органами ГПУ під час чергових чисток спроби виключити І. Майстренка з ВКП(б)У. 15 грудня 1936 року його було

заарештовано, а 26 травня 1937 року — засуджено до 4-х років позбавлення волі за контрреволюційну агітацію. Етаповано до Томсько-Асінського виправного табору, звідки він звільнився 16 грудня 1940 року.

Друга світова війна застала І. Майстренка з родиною на Донбасі в м. Слов'янську. Опинившись під німецькою окупацією, Іван Майстренко повертається до Києва, де працює директором капели бандуристів ім. Шевченка, яка з великим успіхом гастролювала по Україні. Виступи капели на Волині восени 1942 року несподівано для гітлерівців продемонстрували незламність і силу українського духу. А особливе роздратування викликала промова директора капели перед слухачами у м. Жидичині, в якій він закликав “не довіряти ніяким визволителям”. У 1943 році капелу бандуристів було депортовано до Німеччини і кинуту в один із гамбурзьких штрафних таборів для бранців зі Сходу — “остарбайтерів”. І тільки через кілька місяців неволі їх звільнили і примусили виступати перед “остарбайтами”, задля підвищення їхньої працездатності. На Батьківщину Іван Майстренко вже не повернувся.

З 1945 року Іван Майстренко мешкає в Мюнхені (Баварія), де продовжує політичну діяльність. Він разом з І. Багряним засновує Українську революційно-демократичну партію (УРДП) і очолює її ліве крило. В 1949–1959 рр. І. Майстренко — головний редактор періодичного органу УРДП “Вперед”. У 1947 році він видає свою першу книгу “Більшовицький бонапартизм”, в якій жорстко критикує національну політику більшовиків. Ця тема наскрізна і в подальших його працях — “Національна політика КППС” (Мюнхен, 1978 р.), “Історія комуністичної партії України” (Мюнхен, 1979 р.) Багато сил і енергії Іван Майстренко віддав роботі в Українському технічному та сільськогосподарському інституті в Мюнхені. В 1979 році він отримує звання професора, а згодом його обирають ректором УТСІ. Паралельно з цим він був головним редактором наукового журналу “Бюлетень”. До останніх днів життя Іван Майстренко гостро реагував на події в Україні, підтримував нове покоління борців за її визволення. Грізною пересторогою прозвучала його передмова до книги “Українські юристи під судом КГБ” (1968 р.): “Панове Брежневі і Шелести, доба не та! Нації відроджуються, а не переробляються на ваш взірєць”. У 1985 році, вже після смерті професора, побачила світ його остання книга “Історія мого покоління”, яка має автобіографічний характер.

Помер Іван Васильович 18 листопада 1984 року у Мюнхені.

“Шевченко з кінця 1830-х рр. відразу прийняв цілющий чай і став постійно, сказати б, системно, вживати його”.

Тарас Шевченко: «Ледве встигну налити в стакан чаю, як перо саме проситься в руку»

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

11 історичних мініатюр

Продовжуємо проект “Подробиці Шевченкового життя”, вмотивований глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Гр. Шевченка до редактора “Народного читання”” (лютий 1860 р.):

“Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці”.

У нашому проекті Володимир Мельниченко вже заторкував чайну тему, розповідаючи про кулінарні вподобання Шевченка. Проте він вважає, що чай, як єдиний справді системний напій всього життя-буття Тараса Григоровича, вимагає окремої розмови. Публікацію приурочено до Міжнародного дня чаю 15 грудня.

“Сердешним часм напували...”

У “Словнику мови Шевченка” зафіксовано п’ять варіантів вживання цього слова поетом, але їх було значно більше, що видно з цієї статті. В поетичному творі зустрічаємо його лише в циклі “В казематі” (1847) у вірші “Н. Костомарову” (“Веселе сонечко ховалось...”)

Веселе сонечко ховалось
В веселих хмарах весняних.
Гостей закованих своїх
Сердешним часм напували
І часових переміяли,
Синьмундирних часових.

У Російській імперії чай у значній кількості (4 пуди) з’явився в 1638 р. як подарунок царю Федору Михайловичу від монгольського хана. Масовим напоєм чай став за Катерини II. У період із 1831 р. до 1840 р., тобто з часу прибуття Шевченка до Петербурга і до виходу його “Кобзаря”, в середньому закуповували в Китаї щорічно 2470 тонн чаю. Напій “завойовував” імперію, проте, за словами відомого киевознавця А. М. Макарова, у першій половині XIX століття в Києві “чай вживали... рідко”, переважно його пили генерали й офіцери на Печерську, чиновники й поміщики на Липках і Форштадті: “Чаювання супроводжувалося особливим ритуалом. До столу подавали виноград, полуниці, смородину, груші та лимони. Фрукти їли окремо або добавляли в чай для збагачення його природного аромату”.

У середині XIX століття торгівля чаєм набула небувалого розмаху, і він швидко поширювався по всій імперії. У другій половині століття склалася характерна київська церемонія, що відзначалася “вільною імпровізацією у виборі частвовання”. Гостям спочатку пропонували чашку чаю з лимоном і, можливо, булочку чи тістечко. Коли зав’язувалася жвава розмова, до чаю подавали коньяк, ром і вино. Ну а далі — з’являлася горілка і холодні закуски... Втім, на мій погляд, кожен може поставити крапку там, де ця розширена чайна церемонія закінчується й починається широкосердний бенкет.

А мені важливо відзначити, що Шевченко з кінця 1830-х рр. відразу прийняв цілющий чай і став постійно, сказати б, системно, вживати його.

“Замість чаю ми погодилися”

По-справжньому Шевченко приохотився до чаю, навчаючись в Академії мистецтв. Уже на перших сторінках автобіографічної повісті “Художник” рясніють згадки про чай. В одній із перших зустрічей художника з малярчуком-кріпаком у Літньому саду той “велел трактирному заспанному гарсону принести чаю... Навпившись чаю, ми растались”. Наступного разу вони вирушили “чай пити” у трактир “Берлін”¹. І саме “за чаєм розказав он мне про своє життя-бытьє”.

Описавши радісну зустріч з В. І. Штернбергом у пору навчання в Академії мистецтв, автор “Художника” зупиняється:

— Тепер, я думаю, можна і чаю напиться, — сказав он.
— Я думаю можно, — отвечал я. И мы пошли в “Золотой якорь”².

После чая уложил я его спать...

Так само завершився й наступний приїзд у Петербург В. І. Штернберга: “После первых объятий и лобзаний... мы отправились в “Берлин” напиться чаю”.

У тій же повісті розповідається про лі-

тературні вечори сім’ї петербурзького чиновника О. Є. Шмідта, де читали книги вголос Шевченко й В. І. Штернберг: “После чая началось чтение”. У спогадах Г. М. Честахівського є запис Шевченкової розповіді про те, як йому “дуже добре жилося” з В. І. Штернбергом, коли вони на початку 1840 р. поселилися разом у будинку Доннерберга на 11-й лінії. Це там В. І. Штернберг намалював, як він із Шевченком, тиснувши один одного, голяться перед круглим дзеркальцем. А на малюнку напис: “1840 года, марта 20 вместо чаю мы побрились”. Мабуть, того ранку чаю у молодих учнів Академії мистецтв таки не було, втім, у тих же спогадах є згадка, що в Академії “рисуємо часов до семи, а тоді нап’ємось чаю та й підем вештатися...”³.

Про буденність чаювання у молодих художників свідчить коротка фраза з листа Шевченка до Я. Г. Кухаренка від 30 вересня 1842 р.: “Сидимо оце вдовох з Кіндратом⁴, п’ємо чай та сумуємо, прочитавши ваше письмо...”

“А то ми пропадемо без чаю...”

Якщо врахувати, що чай в Україні став широко доступним у середині XIX століття, Шевченко приїжджав додому ще в 1840-х рр. досвідченим любителем цього напою. Разом з тим, і в українському середовищі він зустрів ширших шанувальників чаю, зокрема з використанням самовару, який у Російській імперії з’явився та швидко поширився наприкінці XVIII — початку XIX століть. Скажімо, у спогадах О. С. Афанасьєва-Чужбинського, у якого Шевченко гостював у селі Ісківці Лубенського повіту в 1844, 1845 і 1846 рр., є цікава розповідь про те, як вони наодинці збиралися “чогось попоїсти” і поставити самовар:

— Ото і добре! Порайся ж ти туточки, а я побіжу по воду до криниці, — зголосився Шевченко.
— Вода є, а надворі чуєш якийсь вітер.
— Байдуже. Хочу пробігтись.

І Тарас Григорович розшукав відро й пішов садом до криниці...

“Спільними силами ми приготували чай, і, коли сіли до столу, він... почав мені розповідати все своє минуле”.

Так само, з самоваром обидва чаювали в лютому 1846 р. у чернігівському готелі “Не минай”. Про той “шиплячий самовар” Шевченко згадував у Щоденнику 2 липня 1857 р.

З усталеною церемонією чаювання поет зустрівся 1843—1844 рр. у родинному маєтку Репніних у Яготині. Зокрема, зі спогадів П. Д. Селеського дізнаємося про традицію сімейного “вечірнього чаю”:

“Старі князь і княгиня одразу після вечірнього чаю йшли до своїх кімнат; ми, залишившись з молодими Репніними, з княжною, примушували Шевченка читати “Катерину” й недруковані ним вірші...”⁵.

Стикався Тарас Григорович і з анекдотичними чайними ситуаціями. Скажімо, в повісті “Прогулка с удовольствием и не без морали” Шевченко розповідав про “білоцерківський трактир”, де не міг допро-

ситися чаю. На перші два замовлення його відповідь господар-єврей: “Зараз”. Після третього звертання відповідь була: “Зараз закинуть”. Четверте “зараз” пообіцяла вже жінка, але з’явилася без чаю і на запитання “Де ж чай?” відповіла, що чаю в них немає, господар пішов спати, зате можуть подати... фаршировану шуку, яку принесли не відразу, а через “зараз”... Бували й інші неприємні моменти: “Грязный козачок приходил меня звать на чай, но я... не пошел”.

Але чай постійно супроводжує героя в подорожі:

— Делать нечего, Трохиме, чемодан нужно развязать, а то мы пропадем без чаю.
— А разве жидовский вам не понравился?
— проговорил он иронически, вынимая чемодан из телеги.

Правду сказать, так чай был только предлогом, а настоящим делом-то была волшебница, закупоренная в подвижном тереме...

Пока я так предполагал, самовар кипел уже на столе, и Трохим вытирал чёрный глиняный чайник и зеленоватые кабачные стаканы. Ну, как же я в таком стакане предложу ей чаю? Срам...”

Лише кілька, втім точних, яскравих штрихів до чайної ситуації, висловлених ніби мимохідь! Якого кольору був чайник і з чого зроблений, а ще — негодяші для чайного застілля грубі стакани з кабака...

В. Штернберг. “Замість чаю ми погодилися”. 1840 р.

До речі, ми відразу відчуваємо, що запрошення до чаю було тоді вже достойним приводом для привертання уваги незнайомки...

“А всипте, будьте ласкаві, ще чаю!”

У спогадах про Шевченка є блискучі штрихи до його захопленості чаєм у Києві. Скажімо, польський поет Ю.-Б. Кенджицький, який навчався в Університеті св. Володимира й жив на Козиному болоті навпроти будинку, де навесні 1846 р. зупинився Шевченко, розповідав про запрошення до нього:

“Коли я прийшов... хазяїн, скинувши безцеремонно чобіт, повернув його халявою до труби самовара, що стояв у кутку, та, наставляючи халяву прямовисно до труби, зробив з неї щось подібне до міха. Дмухав так завзято, що аж іскри зісподу сипалися. Зайнятий тією роботою, навіть не привітався зі мною”.

Втім, Тарас Григорович старався саме для двох його гостей, один із них, М. І. Костомаров, уже сидів у кріселку. Ю.-Б. Кенджицький писав, що “під час розмови ми

пили чай”. А розмова була, до речі, про вже задумане Кирило-Мефодіївське братство!

Шевченко, “щоб почастувати гостей, приніс дві... булки, які лежали на книжках і паперах, мов на виставці в крамниці, поки ми вziali їсти їх”. Значить готувався до чайної церемонії!

М. І. Костомаров, ніби продовжуючи попередній сюжет, згадував:

“Довгі вечори просиджували ми влітку на Хрещатику в саду (тобто біля будинку на Козиному болоті. — В. М.) за чаєм. Нескінченні велися між нами розмови і спори. Шевченко випивав стакан за стаканом із словами: “А всипте, будьте ласкаві, ще чаю!”. Тепла, благодатна малоросійська ніч не раз заставляла нас таким чином”⁶.

Отже, чаювання двох друзів були тоді частими. Великий проект про Слов’янське товариство св. Кирила і Мефодія обговорювали й за чаєм...

“Я з допомогою лимона випив стакан чаю”

У період заслання Шевченкові час від часу щастило з чаєм. Ось кілька цікавих епізодів. У спогадах А. Й. Лаврентьєвої, дружини писаря Орської інженерної команди П. С. Лаврентьєва, записаних О. І. Матовим, є цікавий епізод щодо перебування поета в Орську. Йшлося про те, що Шевченко зайшов до них у той час, коли в сім’ї зібралися гості за чаєм: “Зупинившись у дверях і уважно оглянувши гостей, він дістав олівець і папір і швидко накидав групу, що розмістилася навколо самовара. Усі були так гарно зображені, так живо й характерно...” Малюнок цей числиться серед не знайдених творів художника.

Особливу, буквально рятівну цінність чаю, тим більше з лимоном, засланиць оцінив у приаральській піщаній пустелі Каракуми. Герой повісті “Близнець” розповідає:

“Нікогда в жизни я не чувствовал такой страшной жажды и никогда в жизни я не пил такой гнусной воды... Её в рот нельзя [взять] не процедивши: она пенилась вшами и микроскопическими пьавками... Я с помощью лимона выпил стакан чая. Ничем так быстро не утолишь жажды, как горячим чаем вприкуску”.

Втім, і в Новопетровському укріпленні лимон до чаю був особливим делікатесом. Скажімо, 11 липня 1857 р. Шевченко занотував, як, уже випивши чаю на комендантському городі, зайшов у гості, а там йому запропонували “стакан чаю, від якого я не мав сили відмовитися, тому що чай був з лимоном — нечувана розкіш у цій пустелі”. Лимони доставляли в Новопетровське укріплення на замовлення морем із Астрахані. Наприклад, 14 липня Шевченко занотував, що були привезені “варення, лимони, солоні огірки...”, і С. С. Зигмунтовська “подарувала мені лимон, з яким я маю радість... пити чай...”

Сказати б, екзотичне чаювання зафіксовано під час перебування Шевченка в Раїмському укріпленні в 1849 р. У спогадах юного прапорщика Е. В. Нудатова, записаних журналістом Д. Г. Клеменсовим, читаємо про те, що під час якогось виїзду засланиць з укріплення в сусіднє киргизьке стійбище, де він гостював у місцевого бія (князя), Шевченко зустрів його “лежачи на простеленій коло бійової палатки кошмі і п’ючи плитковий чай...”⁷

“Я вирішив завести мідним чайничком”

По-справжньому цивілізоване, доволі систематичне чаювання у заслання налагодилося в Новопетровському укріпленні під опікою коменданта І. О. Ускова, який, прибувши туди навесні 1853 р., за словами його дружини А. О. Ускової, “запропонував Шевченкові ходити до нас обідати й увечері чай пити...”

Молода дочка Ускових Надія Іракліїв-

на Смоляк, яка народилася 1856 р. і не могла пам’ятати Шевченка, у сімдесятирічному віці висловила те, що зберігалася в сімейній пам’яті, а саме: “Він... шовчочера приходив пити вечірній чай”⁸.

Особливий чайний період настав, коли Тарас Григорович облаштувався на вже згаданому комендантському городі, а на початку весни 1857 р. навіть вирішив... “завестися мідним чайничком”. Про це він знімався в Щоденнику 30 червня 1857 р., тобто, за місяць до відбуття з Новопетровського укріплення, коли нарешті чайник усе-таки вдалося придбати: “До тихого прекрасного ранку на городі додати склянку чаю мені здавалося це розкішню дозволеною”.

К. Г. Паустовский у прекрасній повісті “Тарас Шевченко”, якій виповнилося цього року 80, писав:

“О том, какой скудной, какой нищенской была солдатская жизнь Шевченко, можно судить по той неудержимой радости, с какой он пишет в дневнике, что купил себе, незадолго до отъезда, медный чайник”.

Справді, щира радість від цієї покупки у Шевченка була, проте його солдатське буття жebraцьким або злиденним у той час назвати ніяк не можна. Звісно, заслання не є тотожним нормальному людському життю, але чайник Шевченко купив у найкращий його період.

Наступного дня — 1 липня — засланець занотував, що вранці насолоджується стаканом, правда, непоказного, але все-таки чаю. В записі від 2 липня Шевченко відзначив дві справи, які йому вдалося зробити вдало: завести “журнал”, тобто Щоденник і... чайник: “...Мідний чайник, який робиться необхідним для мого журналу, як журнал для мене. Без чайника, або без чаю, я якось ліниво, бувало, брався за се рукоділля. Тепер же, ледве встигну налити в стакан чаю, як перо саме проситься в руку”. Ніби на підтвердження цієї тези поет записав 3 липня: “...За звичаєм, встав о третій годині, зігрів свій чайник, налив стакан чаю і звязав за перо...” І знову 7 липня: “...Нагрів свій чайник, застрував нове перо”. Тепер — нотатка 11 липня 1857 р.:

“Прокинувся до сходу сонця... Я весело звязав за чайник. І коли все було готове для мого ранкового самотнього бенкету, я застрував уважно перо, розорнув свій журнал, і, що називається, півбукви не міг написати, так мені раптом зробилося весело”.

Рідкісний випадок, коли засланець двічі підтверджує, що зранку йому було “весело”, тобто, добре на душі. Немає сумніву, що це було пов’язано з мріями та турботами про від’їзд із укріплення на волю — Тарас Григорович якраз зібрався замовити подорожню торбу, зокрема для сухарів. А, крім того, небо чисте, ластівки весело цвірінькають — як же любо їх слухати! — гарячий чайник і журнал для записів поряд та й перо вже старанно застрував... Була й нотатка про те, як Шевченко “запросив приятелів до себе на город пити чай”. Сама можливість виявити гостинність, очевидно, дарувала засланцеві хоча би видимість життя на волі. Особливо знаменний запис зроблено 12 липня 1857 р.: “Спочатку я брався за свій журнал, як за обов’язок, як за пунктики, як за рушничні прийоми. А тепер, і особливо з того щасливого дня, коли завівся я мідним чайником, журнал для мене зробився необхідним, як хліб із маслом для чаю”.

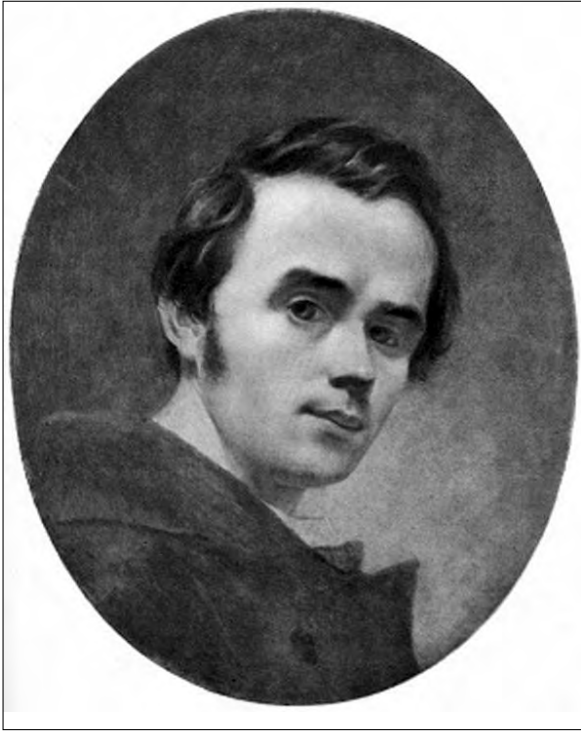
Таки був зв’язок між звичайним мідним чайником і безцінним Шевченковим Щоденником! Якщо Тарас Григорович опоезував той чайник, то не забудемо про нього і ми.

“Відправився на чай до стареньких...”

Дорогою з заслання Шевченко мав змогу пити чай з друзями й приятелями. Скажімо, побувши в Астрахань, він записав у Щоденнику 14 серпня 1857 р., що “пішов до Бурцова пити чай”. Ішлося про поручика Л. О. Бурцева, з яким поет познайомився в Новопетровському укріпленні, той був плац-ад’ютантом і в 1856—1857 рр. був близьким до сім’ї коменданта І. О. Ускова. На пароплаві “Князь Пожарський”, який ішов до Нижнього Новгорода, Шев-

ченко постійно чаював у каюті капітана В. В. Кишкіна, наприклад, 9 вересня зафіксував, що “після обіду зайшли ми до капітанської світлиці (так називають волзькі плавателі (матроси) напалубну капітанську каюту) і взялися за чай”. Сюди Тарас Григорович міг заходити вільно й самостійно готувати собі чай і до чаю.

У Нижньому Новгороді був випадок, коли 26 вересня в “огидну погоду” Шевченко пішов у трактир, замовив собі чаю і намалював із вікна Благовіщенський собор. Прекрасний малюнок вийшов! Але, звісно, найчастіше Тарас Григорович чаював у гостях. Ось 2 жовтня він випадково познайомився з управителем нижньоновгородо-

Т. Шевченко. Автопортрет. 1840 р.

ського соляного правління М. К. Якобі, відразу пообідав у нього й з тим робив це неодноразово. Шостого листопада після такого чергового обіду Тарас Григорович “відправився на чай до стареньких, тобто тадаш Якобі та її невблаганно балакучої сестриці”. Шевченко зачаровував своїх знайомих, і їм приємно було чаювати з гостем. Тим більше, що Шевченко намалював портрет подружжя Якобі. Сьомого березня 1857 р., перед від’їздом поета з Нижнього Новгорода до Москви, прощання друзів і приятелів почалося з чаю у першій годині пополуночі, втім, коли о першій попівночній нарешті розсталися, про чай уже давно було забуто...

“Напилися чаю...”

Коли в березні 1858 р. Шевченко з’явився в “самоварно-калачній” Москві дорогою з заслання до Петербурга, він уже був справжнім “чайником”. Нагадаю, що в ті часи чайник у Москві називався посудиною, а його нинішнім іменем величали любителя чаю. У дорогого друга М. С. Щепкіна поет по-справжньому пережив хвилини, про які писав Пушкін:

Смеркалось; на столе, блистая,
Шипел вечерний самовар.

Важко назвати тодішніх письменників, артистів, критиків, які не чаювали у М. С. Щепкіна. В гостях у нього побували кращі професори Московського університету, а служителі Мельпомени тут завжди були своїми.

У Щепкіновій сім’ї Шевченко дізнався про небувалу московську пристрасть до чаю. Якщо в XVII столітті чай у Москві вживали винятково як ліки, то з часом він уже став національним напоєм. Можна навіть говорити про культ чаювання. Воно завжди було чимось на кшталт ритуалу, священності, без чого не міг обійтися жоден москвич. Чай у Москві називали “п’ятою стихією”, пили кілька разів на день, а то й постійно. Тим паче вдома у М. С. Щепкіна дорогого гостя завжди частували саме чаєм.

Чай заварювали дуже міцним, настоювали і пили гарячим, “щоб обпикав губи”, за один раз випивали чимало. Справжні любителі чаю не допускали розведення його вершками чи будь-чим іншим, не дозволяли собі закурити сигару за чаюванням. Усе, що відвертало від напою, гурмани за-

суджували, а цукор завжди вживали вприкуску, розуміючи, що він призначений для підсолодження, а не для розсіроплювання чаю. Від погано завареного чаю, “через який Москву видно”, бували москвичі делікатно відмовлялися, так само, як і від напою, налитого в чайник, — вважалося, що справжній чай можна пити лише з самовара. Переважна кількість москвичів у Шевченкові часи були “чайниками”. “Хіба це чай? — казали в Москві з усмішкою про напій із чайника. — Так, тяганина одна. Ні на бесіду не налаштує, ні на сердечність... Інша річ, самовар! За ним розсядешся, перехрестися, гудзичок розстебнеш... А за посудиною твоєю що? За нею навіть соромно сидіти солідній людині. Ні сімейності в ній, нічого...”

Чи мав Шевченко з цього нові життєво-побутові враження? Певно, що так. Як ми вже знаємо, він часто пив чай у трактирах і у знайомих, але дружнє чаювання у М. С. Щепкіна подарувало йому справжнє самоварне, затишне тепло, яке він рідко відчував до того.

Зі щоденною побутовою церемонією чаювання Шевченко зустрівся й у гостях в сім’ї Станкевичів, до яких Михайло Семенович привів його 19 березня 1858 р. Того дня Шевченко записав у Щоденнику: “... Зайшли до Олени Костянтинівни Станкевич⁹, моєї старої знайомої; напилися чаю...” В той день О. В. Станкевича не було вдома, тому Шевченко з М. С. Щепкіним навідали його наступного дня і за чаєм “весело, нецеремонно побалакали про Малоросію...”

“Зайшов у харчевню, написав чаю з кренделями...”

Але то було ввечері, а перед тим, удень, 20 березня 1858 р., близько 15-ї години Шевченко, за його словами, чаював у харчевні в районі Страсного бульвару.

Слово “харчевня” відсутнє в “Словнику мови Шевченка”. У “Великому тлумачному словнику сучасної української мови” визначається як “закусочна з дешевими і простими стравами”. У Шевченкові часи харчевня була фактично трактиром нижчого розряду, розрахована на небагатих людей, зокрема селян, які приїжджали до Москви у своїх справах.

Слова “крендель” також немає в “Словнику мови Шевченка”. У Шевченкового знайомого В. І. Далья: “Крендель — род калача, витушки, рогульки із різного теста”. У “Великому тлумачному словнику сучасної української мови” — виріб із тіста (звичайного, здобного), формою схожий на вісімку. У Шевченкові часи крендель ще міг нагадувати здвоєний вінок.

Двадцять другого березня Шевченко побував у знаменитому в Москві Троїцькому трактирі, про який писали: “Сотні людей зайняті питтям чаю...”

“Не ром із чаєм, а чай із ромом”

Повернувшись до Петербурга наприкінці березня 1858 р., Шевченко близько трьох місяців жив на квартирі у свого друга М. М. Лазаревського і мав можливість пити чай щоденно в комфортних умовах, а на початку червня переїхав у квартиру-майстерню Академії мистецтв. Як видно з опису цього приміщення, залишеного М. С. Лесковим, у ногах Шевченкового ліжка був “простенький столик, на якому звичайно стояв графин з водою, рукоюмийник і скромний чайний прибор”¹⁰. А ми знаємо, що в Описі речей Шевченка, що залишилися після його смерті, числиться “самовар жёлтой меди старой формы”...

Утім, у Щоденнику, який поет вів у Петербурзі ще понад півтора місяця, про чаювання не йдеться, а більше про те, що: “Після не зовсім помірною обіду вийшли ми на вулицю...”; “Пообідав... теж не зовсім помірну...”; “Квитався за непомірну вечерю...”; “...Зайшли вечеряти до Бореля і погасили свої захоплення у Адольфіні. Цинізм” і т. ін.

Звісно, Тарас Григорович, як завжди, постійно смакував чай у друзів, скажімо, в сім’ї Ф. П. Толстого. Його донька К. Ф. Юнге згадувала, як після роботи Шевченка над портретом А.-Ф. Олдріджа в своїй майстерні, в її присутності, “потім ми всі йшли до нас пити чай”. І саме вона, п’ятнадцятирічна дівчина, наважувалася, хоч і жартівливо, говорити поетові, наливаючи гарячий напій: “Тільки дивіться, не ром із чаєм, а чай з ромом”¹¹.

Шевченків біограф М. К. Чалий писав,

що, мешкаючи в Києві на Пріорці у 1859 р., Тарас Григорович “до чаю випивав чарочку”, а біограф О. Я. Кониський стверджував: “Чай хоч і пив, але не дуже його любив і жартуючи говорив: чай зветься (по-польськи) гербатой; хто його п’є, той на старість горбатіє”¹². Звісно, це лише Шевченків жарт, і той, хто, нічого сумніваючись, повторює його нині всерйоз, czynить дурнищо...

Щодо “чарочки до чаю”, то йдеться не про те, що вона випивалася безпосередньо з чаєм, а, звісно, раніше за часом. Нагадаю, що в “Енеїді” І. П. Котляревського, виданій наприкінці XVIII століття, лише “Турн, царюк нешпетний” дозволяв собі “з горілкою напитися чаю”. Козаки звично “люльки курили або горілочку пили...”

Двадцять шостого лютого 1861 р. о п’ятій годині ранку Шевченко попросив чаю і випив стакан із вершками. Він і не думав, що жити йому залишилося півгодини...

“Приготував собі трапезу, тобто чай...”

У Шевченковому Щоденнику є зворушливий запис від 29 липня 1857 р. про те, що він хотів уранці похачувати свого друга Андрія Обеременка “чаєм шклянкою і горілки чаркою”¹³ за те, що напередодні він його — п’яного — турботливо поклав спати на своїй шинелі під улюбленою вербою та ще й нарвав і поклав під голову бур’яну. І перехрестив. Хотів, але добрий друг спав і Тарас Григорович покійно занотував: “Робити нічого. Чаю шклянкою і горілки чарку відклав до іншого разу...” Рідкісні випадки, коли у Шевченкових текстах ці два напої раптом опинилися поруч...

Так от, опублікувавши, мабуть, найжорсткішу в науковому (!) шевченкознавстві статтю про поетове ставлення до вживання алкогольних напоїв (див. “Слово Просвіти”, ч. 21, 23—29 травня 2019 р.), я хочу нагадати, що головним напоєм у житті Шевченка був чай, а не горілка чи, скажімо, ром. І навіть не чай із ромом. Запам’ятаймо це.

Того ранку, до речі, він “встав, приготував собі трапезу, тобто чай...”

¹ Мистився на розі 6-ї лінії Васильєвського острова і Академічного провулка.

² Ішлося про трактир “Золотий якорь” у будинку Баландіної на 6-й лінії.

³ Спогади про Тараса Шевченка. — К.: Дніпро, 1982. С. 66.

⁴ Єжов Кіндрат (роки життя невідомі) — російський художник-портретист, учився в Академії мистецтв разом із Шевченком, вони приятелювали.

⁵ Спогади про Тараса Шевченка. С. 81, 91, 96.

⁶ Костомаров Н. И. Поэт Тарас Григорьевич Шевченко. Очерк его жизни. Воспоминания о нём 1846—1861 г. // Русская старина, март 1880 г. С. 587—610.

⁷ Доставка чаю з Китаю в Російську імперію була довгою й складною. Скажімо, до Москви — понад 4 тис. кілометрів. Для зручності перевезення його пресували у формі цеглин (кирпичний чай) або плиток (плитковий чай). Сам по собі чай у тих краях уже не був незвичайністю, певно, киргизи вимінювали його, вони не брали грошей і торгували з ними була тоді тільки мінова.

⁸ Пронін І. В гостях у друга Т. Г. Шевченка // Життя й революція, 1928, № 3. С. 121.

⁹ Станкевич Олена Костянтинівна (дівооче прізвище — Бодиско; 1824—1904) — дружина російського письменника і публіциста О. В. Станкевича, небога декабристів М. і Б. Бодисків і двоюрідна сестра Т. М. Грановського. Шевченко познайомився з нею в Україні 1843 р.

¹⁰ Спогади про Тараса Шевченка. С. 380.

¹¹ Смак чаю з ромом Шевченко відчув ще в часи навчання в Академії мистецтв. У повісті “Художник” є згадка про те, як молодому художнику в гостях “предложено было рому с чаем”, але поскільки за ромом ще треба було збігати в лавку, “то я отказался от рому и от чая...”

¹² Кониський О. Я. Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя. — К.: ТОВ “Видавництво “Кліо”, 2014. С. 496.

¹³ Це — перифраз із відомої думи про Ганджу Андібера, де йдеться про вітання “медом шклянкою і горілки чаркою”.

У пошуках правди

У широкий український кінопрокат вийшов історичний трилер “Ціна правди”. На честь прем’єри у столичному кінотеатрі “Київська Русь” відбувся спеціальний показ та гала-прем’єра стрічки. Фільм презентували режисер-постановник, лауреатка “Золотого глобусу” й номінантка на “Оскар” Агнешка Голланд та відомий британський актор Джеймс Нортон.

Події стрічки відбуваються у 1933 році. Вельський репортер Гарет Джонс шукає свою наступну велику історію. Останні новини приводять його до Москви, де він знайомиться з журналісткою Адою Брукс. Ада відкриває йому очі на “радянську утопію”, яка не має нічого спільного з реальністю. І Гарет, попри смертельні погрози, розпочинає своє розслідування. Переховуючись від спецслужб СРСР, крок за кроком він розкриває правду про трагедію українського народу: Голодомор, жорстку цензуру, змову та масові репресії. Саме його відкриття згодом стануть підґрунтям для роману Джорджа Орвелла “Колгосп тварин”.

Автор сценарію фільму — Андреа Халуца. Продюсери: Клаудія Смея, Станіслав Дзідзіч, Єгор Олесов, Ангус Ламонт, Андреа Халуца.

У ролях: Джеймс Нортон, Ванесса Кірбі, Пітер Сарсгаард, Джозеф Моул, Кеннет Кренем, Яків Каченко, Олег Драч, Володимир Федорук, Анна Шайдюк, Анастасія Чала, Аліна Ковальська та інші.

Дистрибутор — MMD UA та FILM.UA Distribution.

Фільм “Ціна правди” спільного виробництва Польщі (Film Produkcja за підтримки Polish Film Institute), України (Kinorob за підтримки Державного агентства України з питань кіно) та Великої Британії (Jones Boy Film). Зйомки фільму відбувалися в Україні, Польщі та Шотландії.

Промо-кампанія фільму в Україні базується на масштабному соціально-просвітницькому проєкті компанії FILM.UA Group за підтримки генерального медіа-партнера каналу “Україна”, ме-

тою якого є популяризація персони Гарета Джонса в Україні і світі та збереження пам’яті про Голодомор в Україні 1932—1933 років.

Львів став першим українським містом, де побачили фільм “Ціна правди”. Показ відбувся за участю команди проєкту, львів’янам його представили маркетинг-директорка FILM.UA Поліна Толмачова та співпродюсер стрічки Єгор Олесов. Наступного дня відбулася прем’єра у Тернополі, де фільм презентував співпродюсер українського блоку Сергій Демідов.

У Києва першими стрічку побачили представники ЗМІ. Після показу на них чекала велика прес-конференція за участю режисерки Агнешки Голланд, виконавця головної ролі Гарета Джонса Джеймса Нортон, продюсерів Єгора Олесова (Україна) та Станіслава Дзідзіча (Польща), а також українського актора Олега Драча.

— Для мене велика честь бути зараз тут, — зізналася пані Агнешка. — Для нашої команди було дуже важливо розкрити таку серйозну тему. Ми сподіваємося, що меседж, який намагалися донести через фільм, зустрінуть з такою ж увагою і теплотою в Україні, з якою його зустріли в усьому світі. Нам було дуже приємно працювати з українськими колегами, ми високо оцінюємо їхню роботу.

— Дуже дякую Україні за такий теплий прийом, — наголосив Джеймс Нортон. — Думаю, ми змогли переконливо розповісти цю історію. Для мене, приміром, великим викликом було приїхати в Україну в таку сувору погоду. А сніг і погода, які ви побачите на екрані, — абсолютно реальні. Мені дуже допомогла Агнешка та

українські актори, які весь час підбадьорювали.

— Вдячний всім, хто сьогодні прийшов на прем’єру, — зазначив Єгор Олесов. — Кожен фільм — це новий, неймовірний досвід. А цей фільм — досвід, помножений на десять. Це велика міжнародна команда, неймовірні професійні актори, широка географія зйомок — Україна, Польща та Шотландія, а також фантастичний режисер. Дякуємо за таку можливість.

Під час урочистої частини Агнешка Голланд, Єгор Олесов, Станіслав Дзідзіч, Клаудія Смея та Джеймс Нортон отримали пам’ятний подарунок — книжку “Гарет Джонс. Ціна правди”, що побачила світ у видавництві “Жнець”. До видання увійшли вибрані статті та хроніка життя й пам’яті Гарета Джонса. Книжку вручили її упорядники, доцентки кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Ярослава Прихода та Марина Женченко.

Кульмінацією вечора стало нагородження Агнешки Голланд орденом княгині Ольги III ступе-

ня “За вагомий внесок у вшанування пам’яті жертв геноциду українського народу — Голодомору 1932—1933 років в Україні, подвизницьку діяльність, спрямовану на висвітлення правди про Голодомор”. Указ про нагородження підписав президент України Володимир Зеленський, а церемонію нагородження провів перший заступник міністра культури, молоді та спорту Анатолій Максимчук.

Своїми враження від фільму поділилися гості, що завітали на прем’єру.

Святослав Вакарчук, співак та політик: “Фільм дуже гарно зроблено. Я дякую Агнешці Голланд за те, що вона взялася за таку складну і дуже важливу для України тему”.

Ірма Вітовська, акторка: “Хотілося б, аби цей фільм подивилося якомога більше українців. Нещодавно був День пам’яті жертв Голодоморів, і я, на жаль, майже не побачила свічок у вікнах. А такі фільми сприяють відродженню національної свідомості”.

Ярослав Лодигін, генпродюсер UA. Суспільне: “Дуже важливо те, що фільм ставить наш осо-

бистий біль у світовий контекст. Розповідає нашу національну історію всьому світові”.

Юрій Марченко, журналіст: “Класно, що з’являються такі фільми. І що важливо, це фільми якісні. Їх хочеться дивитися, все дуже професійно. Під час сеансу я бачив, як люди плакали. І, на мою думку, це найвища оцінка картини”.

Наступного дня у Києві стартував кінофестиваль “Нове британське кіно”, який відкрив фільм “Ціна правди”. Агнешка Голланд особисто представила стрічку, яку тут показали мовою оригіналу (англійська) з українськими субтитрами. В іншому залі відбувся показ картини з тифлокоментарем для незрячих глядачів. “Ціна правди” — перший фільм в історії українського кінематографа, де завдяки мобільним додаткам люди з порушенням зору чи слуху зможуть отримувати тифлокоментр або адаптовані субтитри у своєму смартфоні під час будь-якого сеансу в усіх кінотеатрах.

Фото надано прес-службою Держкіно України

Інна Андріяш, Ірина Шестеренко та Софія Андріяш-Місько

Музичний подарунок підготували кандидат мистецтвознавства, професор Національної музичної академії України ім. Петра Чайковського Ірина Шестеренко, заслужена артистка естрадного мистецтва України Інна Андріяш і юна виконавиця Софія Андріяш-Місько.

У концерті прозвучали твори Фредеріка Шопена, Франца Шуберта, Вінченцо Белліні, інших зарубіжних композиторів, але найбільше уваги приділили музиці українських авторів. Талановитих виконавиць привітало Товариство Олени Теліги, членкиня-

ми якого вони є, та колектив Національного музею літератури України.

— Музей літератури запланував концерт, присвячений прощанню з осінню, провести який запропонували Ірині Шестеренко, — розповідає Інна Андріяш. — А пані Ірина запросила взяти в ньому участь мене й мою доньку Софію, оскільки я маю твори з осінньою тематикою.

Особливу увагу ми приділили творчості Віталія Кирейка, оскільки у грудні він народився, а в жовтні відійшов за межу життя. Проводимо концерти вже 20 ро-

В останні дні осені

У Національному музеї літератури України протягом останніх кількох місяців діяла програма “Теплі осінні зустрічі”. Слухачі мали можливість насолодитися музикою, були і вечори поезії. А одним з останніх акордів “Теплих осінніх зустрічей” став концерт камерної вокальної та інструментальної музики.

Один із таких творчих вечорів з успіхом пройшов у Національній музичній академії України за участю Національного оркестру народних інструментів України від керівництвом Віктора Гуцала. Саме з цим колективом я записала свій перший музичний альбом “Я в серці маю те, що не вмирає”, куди ввійшли чотири твори В. Кирейка.

Крім цього звернулися до музичної класики. Я оперна співачка, виконую класичні твори на будь-якому музичному заході. Цього вечора заспівала каватину Норми з однойменної опери Белліні “Норма”. Нещодавно я її виконувала в Іспанії на престижному Міжнародному фестивалі Мерсе, покровителя Барселони, де ми з донькою та з Українською асоціацією “Джерело” представили Україну. Норму я співала в українській вишиванці, а потім

подарувала глядачам народну пісню “На вулиці скрипка грає”, і разом з донькою Софією — “Мамину сорочку”. До свого виступу додала танок з червоною українською хусткою. Глядачі довго аплодували і не хотіли відпускати нас зі сцени! Класику знають всюди, а українську музику — ні. Тому було особливо приємно дарувати іспанцям свої рідні пісні.

Новий 2019 рік для мене почався у Барселоні. Після Божественної літургії в українській православній церкві 13 січня пішла колядувати та шедрувати центральною вулицею цього міста (Рамбля) до площі Каталонії. Ми з Софією та професійними співаками-українцями з Барселони йшли поряд з організатором цього Вертепу, президентом української Асоціації Ольгою Дзюбан, яка нас саме і запросила на

це дійство. Співали колядки і шедрівки. Музичний Фестиваль національних культур “Єднання співочих сердець”, який я започаткувала в Києві й проводила в Українському домі, хочемо провести і в Іспанії. Для цього треба бути знаною в Барселоні. Я лише розпочала тут знайомити місцевих жителів та туристів зі своєю творчістю та давати перші майстер-класи з вокального мистецтва.

Маємо багато творчих планів. І далі втілюватимемо в життя фестиваль “Єднання співочих сердець”. Присвячуватимемо нові проєкти Віталію Кирейку (через два роки відзначатимемо його 95-літній ювілей).

Працюватиму над тематичними програмами. Хочу організувати вечір оперної музики зі світових шедеврів, готуватиму вечори української та європейської музики у виконанні кращих учнів моєї вокальної школи Володимира Соломончука, Михайла Рогальського, Катерини Крюкової, Діани Мойсеевої, Наталії Ткач і, звичайно, моєї доньки Софії, оскільки вона також є однією з моїх учениць.

Сторінку підготував Едуард ОВЧАРЕНКО

Нові творчі пошуки «Перетворення»

Початок театрального сезону став багатим на події для Театру Володимира Завальнюка “Перетворення”. На Міжнародному фестивалі жіночих монодрам “Марія” показали свої вистави “Малюнок на замерзлому вікні” Володимира Даниленка та “Леді Капулетті” Ніни Мазур. А в Будинку актора відбулася прем’єра вистави “Звабник” за творами Едуардо де Філіппо “Ризик” та Жана Іонеску “Марення вдвох”.

“Малюнок на замерзлому вікні” — це історія про містичну дитячу любов, яку не може вбити ні суєта, ні благополуччя, ні байдужість, ні час. Про виставу розповідає актриса Олена Мотовилова.

— У театрі “Перетворення” працюю вже п’ятий сезон. До цього грала у “Гамлеті” та “Королі Ліри” за Вільямом Шекспіром, “Великому льосі” Тараса Шевченка, дитячій виставі “Снігова Королева”. А “Малюнок на замерзлому вікні” — моя перша моновистава. Вразив текст п’єси, адже твір магично пов’язаний з моїм життям. Не сама історія, а всі ті місця, про які пише автор, я знаю майже напам’ять. Зокрема добре знаю Вилкове. Живу біля парку на Червоному хуторі (м. Київ).

Почали роботу над виставою у травні 2017 року, прем’єра відбулася 7 вересня. Грала на фестивалях у Києві, Дніпрі, Єревані, столичному Будинку письменника та Національному центрі театрального мистецтва ім. Леся Курбаса.

Виставі вже більше двох років. Я расту як людина, змінюється моє ставлення до героїні. Стала тонше розуміти стосунки батьків, сприйняття дівчиною приходу в сім’ю нової людини. Мені близький цей матеріал, бо маю теплі стосунки зі своїм батьком, під час вистави використовую татові речі. Вони мене надихають.

Героїня спектаклю “Леді Капулетті” — мати Джулетти. Вона постає в образі молодої жінки, яка пішла в монастир. Ця жінка розповідає історію свого життя: про біль, розчарування, кохання та втрату. Втрату єдиної доньки Джулетти та коханого Тибальда, з яким вона зраджувала чоловіко-

ві. Актриса Ганна Яремчук має чималий досвід роботи в моновиставах. До цього були “Третя молитва” Ярослава Верещака, “Краще б я народилася кицькою” Неди Неждани, “Вой немої волчиці” Оксани Танюк.

— З одного боку, грати у моновиставі складніше, бо весь час на сцені один, а з іншого — простіше, бо знаєш, що лише сам відповідаєш за свою роботу перед глядачем, — зізнається Ганна. — У будь-якому випадку намагаєшся викладатися на повну.

Наш театр давно дружить з письменницею Ніною Мазур. Художній керівник Володимир Завальнюк поцікавився, чи не-

має в неї нові п’єси. Пані Ніна сказала, що в неї є прекрасна річ для мене — “Леді Капулетті”. Ми вирішили: а чому б ні? І поставили цю п’єсу.

Виставу переважно показували на фестивалях — “Театр іа” в Дніпрі, “Відлуння” у Хмельницькому (голова журі фестивалю — Ніна Мазур), “Марія” у Києві. (Також “Леді Капулетті” нещодавно показали на мікросцені Київської академічної майстерні театрального мистецтва “Сузір’я”).

Про нову виставу театру “Перетворення” — “Звабник”, ми попросили розповісти режисера-

постановника, художнього керівника театру Володимира Завальнюка.

— Дві п’єси, за якими створено цю виставу, написані в різних жанрах. Це романтична комедія “Ризик” і твір абсурду “Марення вдвох”. Обидві п’єси створено в середині минулого століття. Дві війни наклали певний відбиток на їхніх авторів — Едуардо де Філіппо і Жана Іонеску.

Ситуація у п’єсах дуже схожа на сьогоденню. Для мене головним імпульсом був аутизм соціуму, коли відбуваються жахливі події — і людина закривається у своєму панцирі, стає черепахою або равликом. Їй важливо заховатися від життя. Думаю, таких людей треба пожаліти, полюбити і дати їм можливість бути щасливими і хоч трішки відкритися.

Вистава за п’єсою “Ризик” уже йшла у театрі “Браво”. Тепер я переклав її українською мовою, змінив деякі психологічні акценти. Було певне наближення до абсурду, відчуття близького апокаліпсису. Та насправді апокаліпсис усередині нас. Якщо ми будемо більше рефлексувати, то, можливо, зможемо вийти з цього стану.

Другу частину вистави зроблено абсолютно з нуля. Абсурд у ній — це концентрована правда. Моя мета, аби у виставі було відшліфовано всю графіку, всю композицію і всі внутрішні ходи. На-

віть не авторські, а передбачення, передчуття подій і думок. Головне не те, що людина сказала, а те, що вона подумала, чого не захотіла сказати.

Кирило Булкін — чудовий актор. У першій частині вистави він грає Міккі — гостя з Америки. Він дуже виразний, м’який, точний у цьому образі.

Дмитро Шпак — молодий актор. Мені дуже подобається динаміка його росту. Він розвивається, він закоханий у театр.

Ганна Яремчук, яка грає в обох частинах вистави, людина унікальна і в професії, і в житті. Адже життя — це ставлення до професії. Це те, як прекрасна актриса стає актрисою великою. Це абсолютний максималізм, це повна самовіддача. Це передусім вимогливість до себе.

Отримую величезне задоволення від сцени, граючи свого персонажа. Він трохи екстремальний, гротескний, гострохарактерний. Але все це з гумором, з підтекстом.

Декорації зробила художник Світлана Югова. Я просив її створити мікс реалістичної картини з виходом у сюрреалістичне світосприйняття. Для мене сюрреалізм — той самий реалізм, тільки підсилений у мільйон разів. Мені дуже подобається стиль і манера Світлани. Музичне оформлення і пластика — це наша спільна з акторами робота.

Плануємо ще раз показати “Звабника” у Будинку актора 24 грудня. А в подальших планах — постановка “Академії сміху”, роботу над якою почнемо вже наступного року.

Жінки у форматі 3Д

Палітра постановок художнього керівника Київського академічного театру на Подолі, народного артиста України Віталія Малахова надзвичайно широка. Режисерським роботам Малахова притаманні оригінальний стиль, витончений смак, гостре відчуття межі між правдою і фальшю, у поєднанні з потужним буянням артистизму, метафоричності та новаторського стилю. Нова його вистава “ОБЕЖ” за п’єсою Сербського драматурга Браніслава Нушича створена.

П’єса “ОБЕЖ”, написана далекого 1927 року, не втрачає актуальності. Адже суспільство за більш ніж дев’яносто років мало змінилося, а людей турбують ті самі проблеми, що й раніше.

Сучасну інтерпретацію твору здійснила Зоряна Гук, вона ж переклала “ОБЕЖ” українською мовою. До речі, ще у 80-ті роки минулого століття виставу за цією п’єсою поставили у Національному академічному театрі російської драми ім. Лесі Українки. Вона стала однією з найуспішніших київських постановок тих років і мала постійні аншлаги. Аббревіатура ОБЕЖ, за задумом автора, означала “Общество Белградских Эмансипированных женщин”. Аббревіатуру вирішили залишити і в українському перекладі.

— Це надзвичайно цікава вистава, — розповів режисер-постановник, — бо там 17 жіночих ролей. Можна зайняти весь особовий жіночий склад. Ми працюємо з посольством Сербії, вони допомогли нам з перекладом. Вистава про те, як стаючи громадськими діячами, батьки забувають про дітей, як немовби працюючи над розвитком сім’ї, знищують її...

Ця історія розпочалася з того, що у місті, де життя йшло мирно й тихо, з респектабельних шанованих сімей почали періодично зникати дружини, залишивши чоловікам домашнє господарство і дітей. Постановка розповідає глядачам про те, чим можуть займатися героїні, коли вони хочуть бути почутими. Робота для них часом стає важливішою за роди-

ну, а щоденні події не дають засумувати навіть авантюризм особистостям. Вистава начебто побудована на розмовах про буденну турботу, але водночас розкриває вади жіночого колективу.

Як виявляється, часом говорити для жінки виявляється так само важливо, як дихати. А бути почутою — не менш цінним, ніж бачити. Потреба у суспільній роботі інколи може бути навіть більшою, ніж потреба в родині.

“Жінка — не ложка: поїв, помив і знов поїв. Жінка — це людина, частина суспільства”, — переконані членкині товариства ОБЕЖ. Представниці цього славного жіночого об’єднання розмірковують, “як допомогти нещасному племені Манджуко?”, що перебуває за тисячу кілометрів, натомість заяви від мешканців їхнього міста перенаправляють до вищих інстанцій (міністерства, будинку прес-тарілих тощо). Жінки хочуть бути потрібними суспільству, бути визнаними, щоб їхня думка була почутою, саме тому вони так багато уваги приділяють роботі. Начебто це шляхетне товарис-

тво і пропагує родинні цінності, але в сім’ях членкинь царює хаос, а їхні чоловіки й діти потребують уваги, порад або хоча б щоб їх просто вислухали.

Завдяки вишуканим декораціям Марії Погребняк у глядачів складається враження, що вони дивляться фільм у форматі 3Д. На сцені масток пані Живанович. На крилах та за столиком засідають членкині ОБЕЖу, саме тут зачитують надіслані заяви та ведуть протоколи. На гойдалці поруч легко і невимушено згадують та розмірковують героїні цієї п’єси. Човен стає місцем для написання романтичних листів, автомобіль та телескоп нагадують про мрії.

Особливо запам’ятовується блискуча акторська робота Софії Письман (пані Лазич), однак дається взнаки, що театр не так давно перейшов на українську мову, і актрисі, напевне, ще не вистає мовної практики українською. Яскраві образи членкинь ОБЕЖу створили Анна Саліванчук (пані Спасич), Тамара Плащенко (пані Живанович), Валентина Сергеева (пані Сушич), Оксана Аніщенко (пані Арсич),

Марія Рудковська (пані Панайотович), Тетяна Печенкіна (пані Янкович), Світлана Телеглова (пані Рапаич), Алла Сергійко (пані Терзич) та Олександра Пашкова (пані Петрович). Також мало кого залишить байдужим гра молодих актрис Катерини Вайвали та Вероніки Дюпіної — дочок керівниці жіночого клубу. Хоча чоловіки і не є головними персонажами у виставі, але герої Сергія Сипливого (пан Лазич), Станіслава Мельника (Заре), Федора Ольховського (пан Маркович, художник), Ігоря Волкова (Душко Попович, кінорежисер) допомагають краще зрозуміти логіку дій і вчинків центральних персонажів. А Максим Грубер встигає зіграти у виставі відразу кілька ролей.

У новій виставі піднімається

не лише питання місця жінки в суспільстві. Тут і стосунки у жіночому колективі, і стосунки між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми. Напевне, це й історія про всіх тих, хто нині надто багато часу проводить у соціальних мережах і недостатньо уваги приділяє своїм близьким.

Попри гумор у виставі глядачі зможуть багато над чим замислитися, а також надихнутися поезією та чарльстоном у виконанні талановитих актрис, є трішки і легкого смутку.

“Не живіть вигаданим життям, живіть справжнім!” — закликає нас Браніслав Нушич, а за ним і творці нового спектаклю.

Матеріали підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото з сайта театру

Переяславська осінь Кобзаря

Наталія ЗАЙКА,
старший науковий співробітник
Музею українського рушника

Тарас Шевченко трічі приїздив до нашого міста. Тут він написав поеми “Наймичка”, “Кавказ”, вступ до поеми “Єретик”, поезії “Маленький Мар’яні”, “Минають дні, минають ночі”, “І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє”, “Холодний яр”, “Три літа”, “Давидові псалми”, “Як умру, то поховайте”, які включив до збірки “Три літа”, завершену 1845 р. тут таки в Переяславі віршем “Як умру, то поховайте”. Власне, збірка “Три літа” і є заповітом Тараса Шевченка українцям, на жаль, не всіма прочитаним і усвідомленим.

Протягом конкурсних днів 104 талановиті учасники зареєструвалися у чотирьох вікових категоріях 5–7, 8–13, 13–18, 19–35 років і показували свою майстерність у кількох номінаціях. Четвертого грудня конкурс завершив роботу святковим концертом та нагородженням переможців у НЦК “Зустріч”. У концерті взяли участь переможці конкурсу. Назвемо ж їхні імена і твори, з якими вони ішли до перемоги, і дізнаємося, яким творам Т. Шевченка діти надають перевагу.

У жанрі “Художнє слово” — перша вікова категорія, перемогу здобули: Зоря Анна (“Зоре моя вечірняя”), Скорбач Іван (“Сон”), Бобітко Вікторія (“Садок вишневий коло хати”). У другій — Корнієнко Альона (рядки зі шоденника “Не для людей”), Кузьменко Денис (“Думи мої”), Михно Ярина (“Розрита могила”), Бурчик Поліна (“Перебендя”), Верезуб Аліна (“Не завидуй багатому...”), Іванюта Марія (Марія

У листопаді-грудні в Переяславі відбувся міський конкурс творчої спадщини Тараса Шевченка “Переяславська осінь Кобзаря”, приурочений до переяславського періоду у його творчості і створення тут збірки “Три літа”. Конкурс започаткували переяславські просвітяни — родина Товкайлів, Римма Іванівна та Микола Тихонович, ще п’ятнадцять років тому, маючи всебічну підтримку Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Згодом до проведення фестивалю-конкурсу долучилися Переяславська міська рада, Національний історико-етнографічний заповідник “Переяслав” та небайдужі переяславці. А цьогорічний конкурс проходить уже в’ятнадцяте і щороку за підтримки Всеукраїнської “Просвіти”.

Пригара “Тарасове Слово”). У третій — Томчук Надія (“І мертвим, і живим...”), Блінський Ілля (“Іван Підкова”), Вегера Інна (“Сон”).

У жанрі “Вокал” у другій віковій категорії переміг дует Супрун Марії та Колос Вероніки, які виконали пісню “Зоре моя вечірняя”; друге і третє місце отримали Середя Дарія (“Пісня про Кобзаря”), слова і музика Наталія Май) та Шевчук Ольга (слова Т. Г. Шевченка, музика Г. Гладкого “Утоптала стежеч-

ку”). У третій віковій категорії — Якубовська Вікторія (“Ой на горі роман цвіте”) та Гайдучок Злата (слова Т. Г. Шевченка, музика Д. Бонковського “Нашо мені чорні брови”).

У жанрі “Літературно-музичні композиції” у другій віковій категорії перемогу здобула театральна студія “Рампа”, яка поставила “Тополу”.

У жанрі “Фото- і відеопрезентація” переможці — Шекмар Ярослава (відеопрезентація твору Т. Г. Шевченка “Маленький

Мар’яні) та Іваненко Діана (фото-презентація).

У жанрі “Живопис, графіка, декоративно-ужиткове мистецтво” у першій віковій категорії перемогли: перше місце — Величко Віка (“І досі сниться старий дід...”), друге — Василенко Ярослава. У другій віковій категорії: перші два місця Сукач Лера (“Мальовнича Україна”, вишивка) та Москалець Іванна (“За-

шебетав соловейко...”, папір, гуаш); другі місця: Корнієнко Поліна (“Думи мої, думи...”, живопис, акрил фарби), Іваненко Діана (“Наймичка”, асамбляж) та Канівець Марічка (“Україночка”). У третій віковій категорії: перше місце — Степаненко Єлизавета (“Птах”, ткацтво) та Демченко Валерія (“Село, і серце одпочине...”, картон, гуаш).

Переможці конкурсу отримали дипломи й подарунки від міської ради. Очільник переяславських просвітян Наталія Зайка привітала переможців та вручила їм дипломи і подарунки-книжки від ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

На завершення урочистостей до зали внесли Рушник Великого Тараса, який вишивали впродовж двох років учні професійно-технічного навчального закладу “Переяслав-Хмельницький центр професійно-технічної освіти”, мешканці та гості нашого міста. Всі, хто долучився до вишивки, залишили частиночку свого серця, любов і шану до Великого Кобзаря. Енергетично сильний Рушник об’єднав шанувальників Тарасового слова у велику українську родину.

17 грудня о 17.00 у Національному музеї літератури України відбудеться презентація книжки Вадима Пепи “Віч-на-віч з вічністю”.

Запрошені до участі: доктор філологічних наук Михайло Наєнко, голова Товариства “Знання” України, доктор філософських наук Василь Кушерець, мовознавець Іван Ющук, народний артист України Вадим Крищенко, академік Анатолій Радзіховський, доктор біологічних наук Богдан Мацелюх, керівник Геополітичного центру “Євро-Азія” Михайло Гречка.

Натхнення учасникам зустрічі додадуть героїчні пісні у виконанні хору “Просвіта”.

Адреса: вул. Б. Хмельницького, 11 (метро “Театральна”).

Вхід вільний і бажаний.

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2018

Нині триває передплата на 2018 рік на періодичні видання за друкованим Каталогом видань України “Преса поштою”.

Наш поштовий індекс — 30617.

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Микола ЦИМБАЛЮК,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

